

POWIAT ZAMOJSKI

THE ZAMOŚĆ COUNTY

POWIAT ZAMOJSKI

THE ZAMOŚĆ COUNTY

- 3 WSTĘP
Introduction
- 4 POŁOŻENIE POWIATU
County location
- 14 DZIEJE POWIATU
The history of the County
- 28 ORGANY POWIATU OD 1918 r.
County authorities since 1918
- 34 ZABYTKI
Monuments
- 68 WALORY PRZYRODNICZE I KRAJOBRAZOWE
Nature and landscape
- 108 SZLAKI TURYSTYCZNE
Hiking routes
- 110 KULTURA LUDOWA
Folk culture
- 128 GOSPODARKA
Economy

GINA
ADAMÓW

GINA
ZWIERZYNIĘC

GINA
SITNO

GINA
KOMARÓW-OSADA

GINA
NIELISZ

GINA
ZAMOŚĆ

GINA
SKIERBIESZÓW

GINA
KRASNOBRÓD

GINA
SUŁÓW

POWIAT ZAMOJSKI

THE ZAMOŚĆ COUNTY

GINA
MIĄCZYN

GINA
STARY ZAMOŚĆ

GINA
RADECNICA

GINA
GRABOWIEC

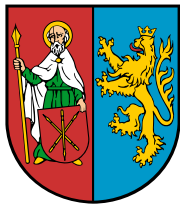

GINA
ŁABUNIE

GINA
SZCZEBRZESZYN

Szanowni Państwo

Z przyjemnością oddaję w Państwa ręce album o Powiecie Zamojskim. Publikacja prezentuje bogatą ilustrację walorów środowiska przyrodniczego, skarby kultury oraz najciekawsze zakątki Powiatu wraz z informacją historyczną i współczesną.

Kluczowym obszarem w polityce Powiatu Zamojskiego jest rozwój społeczno-gospodarczy regionu poprzez poprawę jego dostępności komunikacyjnej oraz zwiększenie wykorzystania posiadanego potencjału turystycznego i uzdrowiskowego.

Największym walorem Zamojszczyzny jest nieskażone środowisko, czyste powietrze, piękny, zróżnicowany krajobrazowo, lesisty teren Roztocza — Transgraniczny Rezerwat Biosfery „Roztocze”, który został wpisany w 2019 r. na listę Rezerwatów Biosfery UNESCO.

Mam nadzieję, że publikacja wzbudzi zainteresowanie potencjałem społecznym, utrwali w pamięci piękno Ziemi Zamojskiej, tym samym zachęcając do spędzenia wolnego czasu w otoczeniu pięknej przyrody, gdzie — jak powiedział 12 czerwca 1999 r. podczas wizyty w Zamościu Święty Jan Paweł II — „z wyjątkową mocą zdaje się przemawiać błękit nieba, zieleń traw i pól, srebro jezior i rzek, a śpiew ptaków brzmi szczególnie znajomo, po polsku...”.

Starosta Zamojski

Stanisław Grzeško

Ladies and Gentlemen,

It is my great pleasure to present an album devoted to Powiat Zamojski — The County of Zamojski which provides information about the tourist attractions, natural assets and cultural treasures of the county including information about its history and the present day. The key area in the policy of Powiat Zamojski is social and economic development of the region by improving its communication accessibility and more intensive use of the existing tourist and health recreation potential.

The most important assets of Zamojszczyzna include its unpolluted environment, clean air, beautiful and varied landscape and the woodland of the Roztocze district — Cross-border Biosphere Reserve “Roztocze” inscribed on the UNESCO list of Biosphere Reserves in 2019.

I do hope that the album will be of interest due to its social potential and that it will attract visitors to the beautiful region where “blue skies, green forests and fields and silver lakes and rivers are unique and even bird songs sound familiar and Polish,” as St. John Paul II said during his visit to Zamość on 12 June 1999.

Starosta (the head person) of Zamość County

Stanisław Grzeško

Meandry rzeki Wieprz w Obroczy (fot. J. Cabaj) / Meanders of the Wieprz river in Obroc (photo by J. Cabaj)

An aerial photograph showing a river with several sharp meanders flowing through a vibrant green landscape. The river is dark brown, contrasting with the bright green grass and vegetation. The surrounding area is densely forested with tall, thin trees, likely pines or spruces. The lighting is bright, suggesting a sunny day, with shadows cast across the terrain.

Położenie

Location

Pejzaż Roztocza Zachodniego (fot. J. Cabaj)

Landscape of Western Roztocze district (photo by J. Cabaj)

Położenie powiatu

Powiat zamojski położony jest na Wyżynie Lubelskiej i Roztoczu, w południowej części województwa lubelskiego. Jego powierzchnia wynosi 1872 km². Liczy około 109 tys. mieszkańców, z czego większość żyje na wsi. Administracyjnie dzieli się na 15 gmin. Trzy z nich to gminy miejskie: miasto i gmina Krasnobród, miasto i gmina Szczepleszyn oraz miasto i gmina Zwierzyniec.

Gminy wiejskie to: Adamów, Grabowiec, Komarów-Osada, Łabunie, Miączyn, Nielisz, Radecznica, Sitno, Skierbieszów, Stary Zamość, Sułów i Zamość.

Na obszarze powiatu zamojskiego występują urozmaicone formy krajobrazowe i przyrodnicze. Garby kredowe, głębokie jary i lasy grabowe, spotykane w północnej części powiatu na terenie Działów Grabowieckich, tworzą niepowtarzalny krajobraz. Najwyższe wzniesienie tej krainy znajduje się w Dębowcu, jego wysokość to 313 m n.p.m.

Południowa i zachodnia część powiatu położona jest na Roztoczu. Największa rzeka Roztocza – Wieprz dzieli je na Środkowe i Zachodnie. Krajobraz Roztocza Środkowego charakteryzuje się wielkimi połaciami lasów, piaszczystymi wydmy i samotnymi ostańcami. Najwyższy z tych ostatnich to Wapielnia – 387 m n.p.m. Część Roztocza Zachodniego, położona na terenie powiatu zamojskiego, wyróżnia się licznymi wąwozami lessowymi. Ich zagęszczenie dochodzi nawet do 9 km/km².

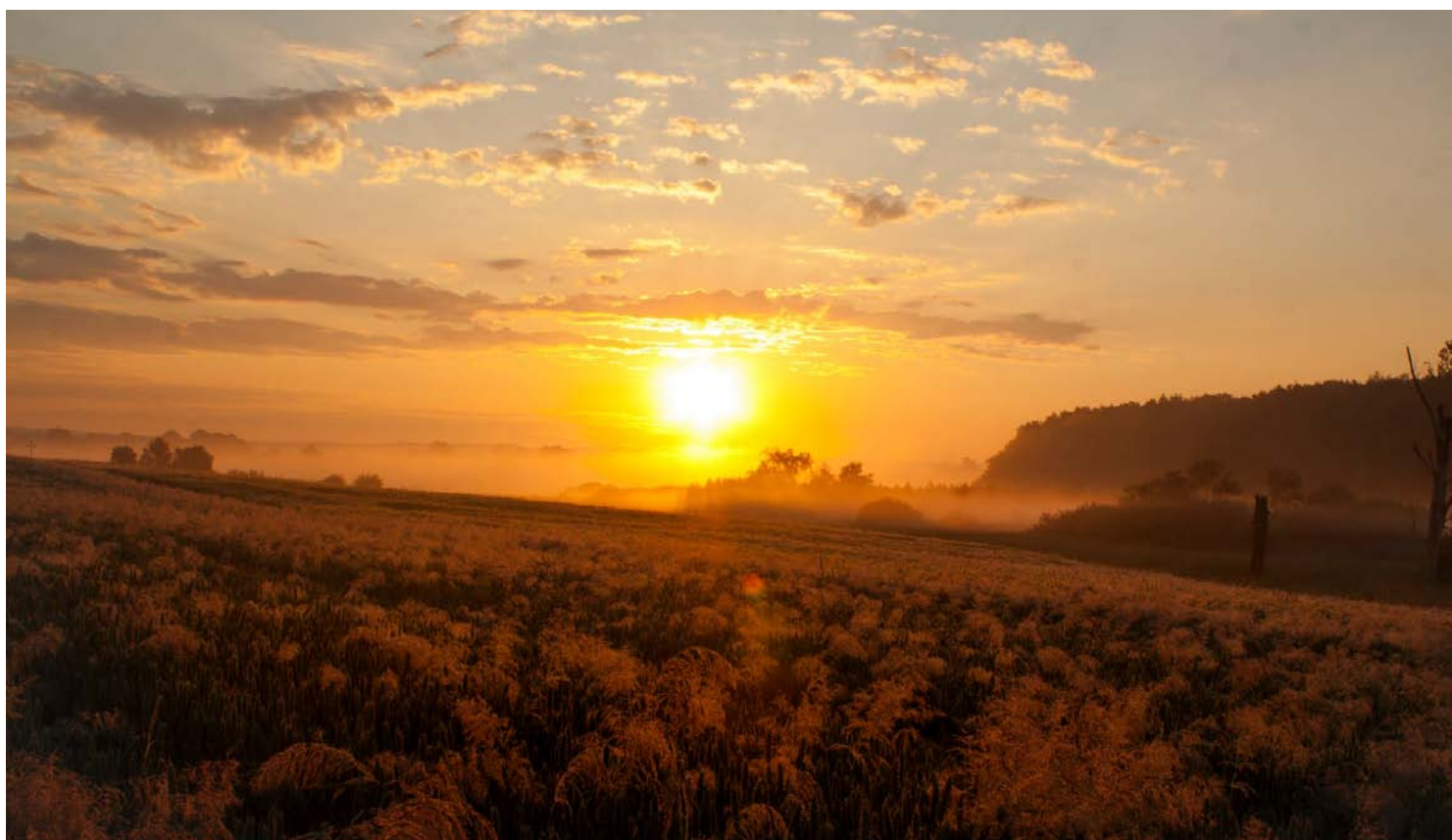
Największą część powiatu (środkową) zajmuje Padół Zamojski – rozległe obniżenie wyrzeźbione niegdyś przez wody Wieprza i jego dopływów: Poru, Łętowni i Łabuńki. W krajobrazie kotliny występują szerokie garby z rozległymi grzbietami. U stóp jednego z nich zbudowano Zamość, miasto idealne, które w 1992 r. zostało wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO. Zamość jest siedzibą Starostwa Powiatowego.

Location of the County

The County of Zamojski is located on Wyżyna Lubelska and in the Roztocze district, in the southern part of Województwo Lubelskie. Its area is 1872 km² and it has about 109 thousand residents, most of whom live in the country. As far as administrative aspect is concerned, it is divided into 15 communes, three of which are urban communes: the town and the commune of Krasnobród, the town and the commune of Szczepieszyn and the town and the commune of Zwierzyniec. Rural communes include Adamów, Grabowiec, Komarów-Osada, Łabunie, Miączyn, Nielisz, Radecznica, Sitno, Skierbieszów, Stary Zamość, Sułów and Zamość. The area of the country abounds in varied natural and landscape forms, such as cretaceous humps, deep ravines and horn-beam forests, which can be found in the northern part of the country, in the area of Działy Grabowieckie. The highest hill in the area (313 m above sea level) is located in Dębowiec. The southern and western part of the country is located in the Roztocze district. The Wieprz river, the largest river in the Roztocze district divides the area into the Central and Western Roztocze district. The typical features of the Central Roztocze district include large expanses of forests, sandy dunes and solitary inselbergs, the highest of which is Mount Wapielnia (387 m above sea level). The characteristic features of the part of the Western Roztocze district located in Powiat Zamojski are numerous loess gorges, whose density can be as large as 9 km/km². The so-called Padół Zamojski, a large land depression once carved by the waters of the Wieprz river and its tributaries: the Por, the Łętownia and the Łabuńka, constitutes the largest, central part of the county. The landscape of the valley includes wide humps with extensive ridges. At the foot of one of them Zamość was built; it is the "ideal town", inscribed on the UNESCO World Cultural Heritage and the seat of county management.

Zachód słońca nad Roztoczem (Fot. A. Jakubowska)
Sunset in Roztocze district (photo by A. Jakubowska)

[Krajobraz Roztocza – widok z Bukowej Góry w Roztoczańskim Parku Narodowym \(fot. P. Marczakowski\)](#)
Roztocze district landscape – view from the Bukowa Góra in Roztoczański National Park (photo by P. Marczakowski)

[Skierbieszowski Park Krajobrazowy \(fot. K. Wojciechowski\) / The Skierbieszowski Landscape Park \(photo by K. Wojciechowski\)](#)

Reprodukcja obrazu z tryptyku Jerzego Kossaka „Bitwa pod Komarowem” – „Szarża 8 Pułku Ułanów rotmistrza Kornela Krzeczunowicza” (Muzeum Książąt Lubomirskich w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich)
Reproduction of a painting from Jerzy Kossak's triptych "Battle of Komarów" – "Charge of 8th Uhlán Regiment of Cavalry Captain Kornel Krzeczunowicz" (Muzeum Książąt Lubomirskich in the Ossoliński National Institute)

The background of the cover is a detailed historical painting of a battle. It shows a vast field filled with soldiers on horseback, engaged in combat. The soldiers are wearing dark uniforms and carrying various weapons, including spears and swords. The scene is dynamic, with many horses in motion and a sense of intense action. The sky is overcast, and the overall color palette is dominated by earthy tones like browns, greys, and muted greens, with some highlights of yellow and red from flags or banners. The painting style is somewhat impressionistic, with visible brushstrokes and a focus on capturing the atmosphere and scale of the event.

Dzieje powiatu

The history of the County

Dzieje powiatu

Pierwsi ludzie pojawili się tu 5 tys. lat temu. Budowali osady w dolinach rzek, zajmując się zbieractwem i łowiectwem. Kolejne grupy ludności przybyłej na te tereny zajmowały się pasterstwem i uprawą roli. Znaleździ z okresu kultury trzcinieckiej odkryto m.in. w dolinie górnego Wieprza – w Guciowie i Bondyrzu. W VII-IX w. na terenie obecnego powiatu zamojskiego osiedliły się plemiona Łędzian. Ich cmentarzyska odkryto w Lipsku-Polesiu, Starym Zamościu, Sitańcu i Wieprzcu.

We wczesnym średniowieczu na terenach między Bugiem a Wieprzem powstawały grody, m.in. Sutiesk (Sąsiadka), Brody-Szczebrzeszyn, Grabowiec, Czerwień (Czermno), a także osady, jak np. Lipsko-Polesie czy Guciów. Ziemię te określano mianem Grodów Czerwieńskich – od nazwy głównego ośrodka, którym był wspomniany Czerwień.

W X w. Grody weszły w skład państwa polskiego. Położone na pograniczu Polski i Rusi, były powodem rywalizacji tych państw w X-XIII w., kilkakrotnie zmieniając swoją przynależność. Kres istnieniu Grodów Czerwieńskich położył najazd Mongołów w 1241 r. W połowie XIV w. tereny te stały się przyczyną zbrojnego

konfliktu między Polską, Litwą i Węgrami. Dopiero w 1366 r. Ruś Czerwona, w skład której wchodziły m.in. ziemia chełmska i beńska, powróciła do Polski. W latach 1387–1388 ziemię chełmską wraz z powiatem szczebrzeszyńskim wcielono do Korony Królestwa Polskiego.

Szczebrzeszyn i okolice król Władysław Jagiełło – za rycerskie zasługi – podarował Dymitrowi z Goraja, księstwo beńskie zaś przekazał w lenne władanie księciu mazowieckiemu Ziemowitowi IV jako wiano swojej siostry Aleksandry. Chcąc zagospodarować słabo zaludnione tereny, książę Ziemowit IV sprowadził szlachtę polską z Mazowsza i województwa krakowskiego. W 1593 r. zadłużone dobra szczebrzeszyńskie stały się własnością Jana Zamojskiego i zostały włączone do Ordynacji Zamojskiej. Z czasem większość terenów Zamojszczyzny należała do Ordynacji. Po upaństwowieniu Zamościa jej siedziba znajdowała się w Zwierzyńcu, gdzie mieścił się szereg zakładów przemysłowych.

Po pierwszym rozbiore Polski w 1772 r. większość dóbr Ordynacji znalazła się w zaborze austriackim. Zaborcy wprowadzili nowy podział administracyjny: w miejsce województw powstały cyrkuły, a w miejsce powiatów – dystrykty. Utworzyli tu wówczas cyrkuł beński z siedzibą w Zamościu oraz dystrykt zamojski. W 1809 r. większość

terenu Zamojszczyzny należała do Księstwa Warszawskiego. Po klęsce Napoleona w 1815 r. utworzono Królestwo Polskie, przyłączone do carskiej Rosji. W okresie powstania listopadowego zamojska twierdza oblegana przez wojska rosyjskie skapitulowała jako ostatni punkt oporu w kraju – 22 października 1831 r.

Jedną z największych bitew powstania styczniowego na Zamojszczyźnie była bitwa pod Panasówką, gdzie 3 września 1863 r. oddział powstańców dowodzony przez pułkownika Marcina „Lelewela” Borelowskiego stoczył zwycięską walkę z wojskami rosyjskimi. Zbiorowa mogiła

Pozostałości zamku w Szczebrzeszynie wg A. Lerue „Album Lubelskie”, 1857. Zamek na wzgórzu powstał za czasów Kazimierza Wielkiego w XIV wieku. Była wieża mieszkalno-obronna, której zadaniem było strzec przepraw na rzece Wieprz. Do tej pory zachowały się ruiny wieży.
Remains of a castle in Szczebrzeszyn by A. Lerue “Albumy Lubelskie”, 1857

poległych powstańców znajduje się w Zwierzyńcu. Po klęsce powstania styczniowego (1863–1864) władze carskie odebrały prawa miejskie większości dotychczasowych miasteczek powiatu zamojskiego. Taki los spotkał m.in. Grabowiec, Komarów i Krasnobród, przy czym temu ostatniemu zostały one przywrócone w 1994 r. Odzyskanie przez Polskę niepodległości, po 123 latach niewoli, pozwoliło na kolejną zmianę w podziale administracyjnym kraju. Powołano wówczas powiat zamojski, z sejmikiem powiatowym i urzędem starosty w Zamościu, który wszedł w skład utworzonego 2 sierpnia 1919 r. województwa lubelskiego. W tym czasie pojawiło się jednak zagrożenie ze strony bolszewików.

31 sierpnia 1920 r. doszło do bitwy pod Komarowem. Wcześniej wyparta spod Zamościa bolszewicka I Armia Konna Siemiona Budionnego została pokonana przez polską 1. Dywizję Kawalerii, dowodzoną przez płk. Juliusza Rómmla. Bitwa pod Komarowem była największą zwycięską bitwą polskiej kawalerii i artylerii konnej w XX w. Każdego roku – w ostatnią niedzielę sierpnia – na polach Wolicy Śniatyckiej odbywają się uroczystości upamiętniające to wydarzenie, wzbogacone pokazami uzbrojenia i wyszkolenia bojowego Wojska Polskiego oraz inscenizacją bitwy w wykonaniu środowisk kawaleryjskich.

Dwudziestolecie międzywojenne to okres rozwoju powiatu zamojskiego. Był to obszar o charakterze rolniczym, chociaż pozaborowe rolnictwo nie stało na wysokim poziomie. Nieliczne zakłady związane były z przetwórstwem rolnym. To były m.in. cukrownie i fabryki mebli. Warto odnotować, że w 1924 r. utworzono w Sitnie Ludową Szkołę Rolniczą Żeńską, która zapoczątkowała działalność kolejnych instytucji oświaty rolniczej w regionie. W 1927 r. placówkę odwiedził prezydent II Rzeczypospolitej Polskiej Ignacy Mościcki, który dorastał w Skierbieszowie, gdzie jego ojciec dzierżawił majątek ziemski. Na wsi panowała bieda. W latach 30. doszło w kraju do strajku chłopskiego, który został stłumiony przez wojsko i policję. W Żukowie zginęło sześciu chłopów i funkcjonariusz policji.

Okres drugiej wojny światowej był tragiczny dla ludności Zamojszczyzny, która znalazła się na terenie okupowanego przez III Rzeszę Generalnego Gubernatorstwa, nazywanego potocznie Generalną Gubernią. Pierwszym obszarem niemieckiej kolonizacji miała być właśnie Zamojszczyzna. 22 lipca 1941 r. przybył do Zamościa Heinrich Himmler, wydając polecenie utworzenia tu niemieckiego okręgu osiedleńczego. Głównym jego ośrodkiem miał być Zamość, nazwany Himmlerstadt. Pierwsza akcja wysiedleńcza w ramach Generalnego Planu Wschodniego (Generalplan Ost) została przeprowadzona w nocy z 27 na 28 listopada 1942 r. i objęła Skierbieszów oraz okoliczne wsie w powiecie zamojskim.

Dla wysiedleńców Niemcy urządzili obozy przejściowe w Zamościu i Zwierzyńcu. Na miejscu przeprowadzano segregację. Oddzielano dzieci od matek, maltretowano rodziców, którzy nie chcieli rozstać się z brutalnie wydzieranymi pociechami. Stąd – w kolejnym etapie – wywożono polską ludność do obozów koncentracyjnych w Oświęcimiu (Auschwitz) i na Majdanku koło Lublina, a także do III Rzeszy – na przymusowe roboty lub w celach germanizacyjnych. Ich miejsce zajęli niemieccy koloniści z różnych części Europy oraz Ukraińcy. Warto wspomnieć, że w Skierbieszowie w 1943 r. urodził się były prezydent Niemiec Horst Köhler, syn niemieckich kolonistów z Besarabii (Horst Köhler odwiedził Skierbieszów w maju 2011 r., ale już jako były prezydent RFN; rok wcześniej ustąpił z urzędu).

Walkę z okupantem w obronie mieszkańców Zamojszczyzny podjęły zbrojne oddziały Armii Krajowej i Batalionów Chłopskich. Ewakuując ludność z zagrożonych terenów i prowadząc akcje odwetowe, uniemożliwiały hitlerowcom wykonanie planu. Niemcy zamierzali objąć wysiedleniami prawie 700 miejscowości, ale ze względu na opór ludności i skuteczną walkę zbrojną partyzantów – do sierpnia 1943 r. – udało im się wysiedlić prawie 300 polskich wsi na całej Zamojszczyźnie, wywożąc z nich ponad 100 tys. mieszkańców, w tym około 30 tys. dzieci.

Zwycięska bitwa pod Wojdą, stoczona 30 grudnia 1942 r. przez Bataliony Chłopskie i partyzantkę radziecką, dała początek powstaniu zamojskiemu, do którego przyłączyli się chłopi. Ciężkie bitwy z okupantem stoczono pod Zaborecznem, Lasowcami i Osuchami. Walki prowadzono też z Ukraińcami spod znaku Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów (OUN) i jej zbrojnego ramienia, którym była Ukraińska Powstańcza Armia (UPA). Nacjonałiści ukraińscy szczególnie dali się we znaki Polakom mieszkającym w powiatach hrubieszowskim i tomaszowskim, paląc wioski i mordując mieszkańców. Do takich zbrodni doszło m.in. w Łubczu, Obrowcu, Poturzynie i Tarnoszynie. Na terenie powiatu zamojskiego najbardziej ucierpiały gminy Grabowiec i Miączyn. Pod koniec stycznia 1943 r. Niemcy zamordowali w Gdeszynie ks. Zygmunta Pisarskiego, proboszcza miejscowej parafii, któremu na początku wojny Ukraińcy odebrali klucze do kościoła i urządzili tam cerkiew. Kapłan zginął, bo nie chciał wskazać spośród zgromadzonych Ukraińców ani swoich prześladowców, ani tych, którzy mogli być sowieckimi agentami i mieć broń. Na pomniku bł. ks. Zygmunta Pisarskiego w Gdeszynie znajduje się inskrypcja: „Ofiarą swojego życia innym życie ocalił”.

Powstanie zamojskie trwało aż do końca okupacji. O tym, jak wyglądało i przebiegało, można dowiedzieć się w Muzeum Historycznym Inspektoratu Zamojskiego Armii Krajowej im. ppłk. Stanisława Prusa ps. „Adam” w Bondyrzu. Placówka powstała w 1972 r. dzięki kolekcjonerskiej pasji Jana Sitka, byłego żołnierza Armii Krajowej, a następnie organizacji Wolność i Niezawisłość. Wśród ponad 200 muzealiów: broni białej, broni palnej, zbiorów artyleryjskich, mundurów i sprzętów liturgicznych, znajdują się także archiwalia – około 800 zdjęć i dokumentów. Muzeum prowadzi Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej Okręg Zamość. Po śmierci Jana Sitka rolę kustosza przejął jego syn, Edmund Sitek.

W pierwszych dniach niepodległości uformowały się władze powiatowe. Blisko pięcioletni okres krwawej okupacji przyniósł ogromne zniszczenia, ale pomimo tego powiat zamojski powoli rozwijał się pod względem gospodarczym i kulturalnym. Najważniejszymi w tamtym okresie zakładami były: Lubelskie Zakłady Przemysłu Tłuszczowego w Bodaczowie, Cukrownia Klemensów, Fabryka Mebli Giętych w Zwierzyńcu, Fabryka Kalafonii i Terpentyny w Szczebrzeszynie, Tartak w Zwierzyńcu i Zakłady Piwowarsko-Słodownicze w Zwierzyńcu. Powstało wiele obiektów oświatowych i kulturalnych: szkół, świetlic, kin i bibliotek powszechnych. W latach 1975–1998 Zamość był stolicą województwa zamojskiego, w skład którego weszły zlikwidowane powiaty: biłgorajski, hrubieszowski, tomaszowski i zamojski. 1 stycznia 1999 r. kolejna reforma administracyjna kraju przywróciła powiat zamojski.

History of the county

The first people came here 5 thousand years ago. They build settlements in river valleys and were engaged mostly in foraging and hunting. Other groups of people came to the area later and were engaged in flock tending and agriculture. Objects dating back to the Trzciniac culture were found in the valley of upper Wieprz river – in Guciów and Bondyrz. Between the 7th and 9th century Lędzian tribes settled down in the area. Remains of their cemeteries were discovered in Lipsko-Polesie, Stary Zamość, Sitaniec and Wieprzec. In the early Middle Ages hill forts were built including Sutiejsk (Sąsiadka), Brody-Szczebrzeszyn, Grabowiec, Czerwień (Czermno) as well as settlements, such as Lipsko-Polesie or Guciów. The area was called "Grody Czerwieńskie" since the centre was a place called Czerwień. In the 10th century Grody Czerwieńskie were included into the territory of Poland. Between the 10th and the 13th centuries due to their location on the borderland between Poland and Ruthenia, Grody Czerwieńskie became a bone of contention and changed hands several times. The invasion of Mongols in 1241 put an end to the existence of Grody Czerwieńskie. In the middle of the 14th century the area was a cause of a military conflict between Poland, Lithuania and Hungary. In 1366 Red Ruthenia comprising Ziemia Bełska and Chełmska returned to Poland. Between 1387 and 1388 Ziemia Bełska and Powiat Szczebrzeszyński

were included into the Crown of the Kingdom of Poland. Szczebrzeszyn and the surrounding area were presented by King Władysław Jagiełło to Dymitr from Goraj as a reward for the latter's services to Poland. The King gave the Duchy of Bełz to Ziemowit IV, a Masovian prince, as a dowry of his sister Aleksandra. In order to stimulate the development of poorly-populated area Prince Ziemowit IV brought Polish gentry from Mazovia and the Province of Krakowskie to the region. In 1593 indebted Szczebrzeszyn demesne became the property of Jan Zamoyski and was included into Ordynacja Zamojska – the Zamojska Entail. With time, most of Zamojszczyzna became part of Ordynacja. After Zamość was nationalized, the seat of Ordynacja was in Zwierzyniec, where a number of industrial plants were located. In 1772 after the first partition of Poland most of its goods fell under Austrian rule. Austrians changed the administrative division of the area replacing provinces with "cyrkuły" and counties with districts. They set up Cyrkuł Bełski with a seat in Zamość and Zamojski district. In 1809 most of Zamojszczyzna was part of the Duchy of Warsaw. In 1815, after Napoleon was defeated, the Kingdom of Poland was set up, part of Tsarist Russia. During the November Uprising Zamość fortress was besieged by Russian troops and gave in as the last point of resistance in the country on 22 October 1831. One of the ma-

Skarb ze Szczebrzeszyna (depozyt Muzeum Zamojskiego). Znaleźisko z epoki brązu zawierało m. in. pięć różnego rodzaju bransolet, cztery groty włóczni, siekiere z tuleją i uszkim, a także dwie owalne obręcze, które stanowiły część uprzęży konnej.

Treasure from Szczebrzeszyn (MZ)

for battles fought in Zamojszczyzna during the January Uprising was a battle of Panasówka; on 3 September 1863 a unit of insurgents led by colonel Marcin "Lelewel" Borelowski fought a victorious battle with Russian troops. A mass grave of insurgents killed in the battle is in Zwierzyniec. After the defeat of the uprising (1863–1864) Tsarist authorities deprived most towns of Powiat Zamojski of their town rights; it happened to Grabowiec, Komarów and Krasnobód, to name just a few. Krasnobród regained its town rights in 1994. When Poland became independent after 123 years of captivity, another change in the administrative division of the country took place. It was at that time that Powiat Zamojski was set up, with the county council and the office of Starosta in Zamość; the county was part of Województwo Lubelskie set up on 2 August 1919. However, a threat of Bolsheviks' invasion became more and more imminent. On 31 August 1920 a battle of Komarów took place. Bolshevik First Cavalry Army of Budyonny, driven away from Zamość, was defeated by Polish First Cavalry Division led by Colonel Juliusz Rómmel. The battle of Komarów was the biggest victorious battle of Polish cavalry and artillery in the 20th century. Every year in the fields of Wola Śniatycka an enactment of the battle takes place to commemorate the event; it is accompanied with shows of weapon and military training of Polish army. The interwar period was the term of development of Powiat Zamojski, which was mostly a rural area although post-partition agriculture left much to be desired. The few industrial plants were

engaged in agricultural processing and included sugar plants and furniture factories. In 1924 the Ludowa Szkoła Rolnicza Żeńska – Folk Agricultural Female School was set up in Sitno; it marked the beginning of operation of other educational facilities in the region. In 1927 Polish president Ignacy Mościcki paid a visit to the school; he used to live in Skierbieszów, where his father rented landed property. Poverty in rural areas led to an outbreak of a peasant strike in 1930s; the strike was suppressed by the police and military. In Żuków six peasants and one police officer were killed. The term of the Second World War was brought much calamity

to the residents of Zamojszczyzna, which became part of the General Governorate for the occupied Polish Region ruled by German invaders. Zamojszczyzna was to have become the first area to be colonized by the Germans. On 22 July 1941 Heinrich Himmler visited Zamość and ordered that the area be changed into a German settlement district. Zamość, whose name was changed to Himmlerstadt, was to be the main centre of the district. The first deportation under the General Eastern Plan (Generalplan Ost) took place at night between 27 and 28 November 1942 in Skierbieszów and the surrounding

villages in Powiat Zamojski. Germans set up transitory camps for deportees in Zamość and Zwierzyniec, where segregation was conducted. Children were brutally separated from

their mothers and those parents who refused to give up their children were beaten up or killed. Then the deportees were transported to concentration camps in Oświęcim (Auschwitz) and Majdanek, near Lublin or to Germany to be Germanized or used for forced labour. They were replaced with German colonists from different parts of Europe and by Ukrainians.

Ex-president of Germany Horst Köhler was born in Skierbieszów in 1943; his parents were German colonists from Bessarabia (Horst Köhler visited Skierbieszów in May 2011). Armed units of Armia Krajowa – the Home Army and Bataliony Chłopskie – Peasant Battalions tried to protect residents of Zamojszczyzna from German invaders. They evacuated people from endangered areas and carried out retaliatory actions,

making it impossible for the Germans to implement their plan. Germans planned to deport residents from almost 700 locations but due to residents' resistance and effective partisans' actions they managed to deport over 100 thousand residents, 30 thousand of whom were children from almost 300 Polish villages in Zamojszczyzna till August 1943. A victorious battle of Wojda, which took place on 30 December 1942 between Germans and Bataliony Chłopskie supported by Russian partisans marked the beginning of Powstanie Zamojskie – Zamojskie Uprising in which many peasants also fought. During the uprising heavy battles of Zaborecz-

Książę Ziemowit IV
Prince Ziemowit IV

Naczynia kultury łużyckiej odkryte w Wieprzcu (Muzeum Zamojskie)
Lusatian culture dish found in Wieprzec (MZ)

no, Lasowce and Osuchy were fought. Polish people also fought against Ukrainians belonging to the Organisation of Ukrainian Nationalists (OUN) and its armed forces – the Ukrainian Insurgent Army (UPA). Ukrainian nationalists took a particular toll on Poles residing in Hrubieszowski and Tomaszowski counties by burning villages and murdering their inhabitants. Such crimes were committed in Łubcze, Obrowiec, Poturzyn and Tarnoszyn, to mention just a few. As far as Powiat Zamojski is concerned, the communes of Grabowiec and Miączyn were the ones which were most affected. At the end of January 1943 in Gdeszyn Germans murdered Rev. Zygmunt Pisarski, a parish priest of a Roman-Catholic church which Ukrainians turned into an Orthodox church at the beginning of war. The priest was killed because he had refused to betray the names of his Ukrainian tormentors or those who could have been Soviet agents and could have had guns. The inscription on the monument devoted to Rev. Zygmunt Pisarski reads: "He saved the lives of others by sacrificing his own life". Powstanie Zamojskie lasted till the end of German invasion of Poland. More details about the course of the uprising can be found in Muzeum Historyczne Inspektoratu Zamojskiego Armii Krajowej im. ppłk. Stanisława Prusa ps. „Adam” – The Lieutenant Colonel Stanisław Prus alias "Adam" Historical Museum of Zamojski Inspec-

torate of the Home Army in Bondyrz. It was established in 1972 thanks Jan Sitek's collector's passion; he was an ex-soldier of Armia Krajowa and then of Wolność i Niezawisłość – Freedom and Independence organization. Almost 200 exhibits include cold steel, firearm, artillery exhibits, uniforms and liturgical equipment as well as archival materials – about 800 photographs and documents. The museum is now taken care of by the World Association of Home Army Soldiers Zamość district. After Jan Sitek's death his son, Edmund Sitek took over the function of the museum curator. The five years of bloody German occupation resulted in huge damage but in spite of that Powiat Zamojski developed economically and culturally. Major plants at that time included Lubelskie Zakłady Przemysłu Tłuszczowego in Bodaczów, Cukrownia Klemensów, Fabryka Mebli Giętych in Zwierzyniec, Fabryka Kalafonii and Terpentyny in Szczebreszyn, Tartak in Zwierzyniec and Zakłady Piwowarsko-Słodownicze in Zwierzyniec. Many educational and cultural facilities were established, including schools, club rooms, cinemas and public libraries. Between 1975 and 1998 Zamość was the capital of Województwo Zamojskie and comprised the counties of Biłgorajski, Hrubieszowski, Tomaszowski and Zamojski. On 1 January 1999 another administrative reform restored Powiat Zamojski.

Żołnierze austriaccy na kwaterze w Ruszowie (ze zbiorów rodziny Skurów). W 1915 r. na trasie kolejki polowej Beżec–Zamość–Trawniki wybudowano w Ruszowie okazały, drewniany wiadukt o długości 150 m i wysokości 14 m. Inwestycję zrealizowali Niemcy, którzy zarząd nad kolejką przekazali Austriakom. Po kilku miesiącach kolejka została rozebrana.
Austrian soldiers in Ruszów (from Skura's collection)

„Bitwa pod Krasnobrodem 24 marca 1863 r.”, stoczona w czasie powstania styczniowego (Muzeum Zamojskie). W wyniku krwawego starcia z wojskami rosyjskimi poległo 42 powstańców z oddziału pod dowództwem płk. Marcina „Lelewela” Borelowskiego. Szczątki poległych bohaterów przeniesiono na krasnobrodzki cmentarz parafialny, gdzie znajduje się pomnik wybudowany w 1930 r.
Battle of Krasnobród on 24 March 1863 fought during the January Uprising (MZ)

OSP w Mokrelipe, lata 20. (Archiwum Zamojskie). Jednostka powstała w 1917 r., a jej założycielami byli W. Kozioł, J. Jabłoński i W. Śledź
Fire brigade in Mikrelipe, the 1920s (Archiwum Zamojskie)

Prezydent Ignacy Mościcki w Krasnobrodzie-Podzamczu (Archiwum Zamojskie). 7 lipca 1934 r. prezydent Rzeczypospolitej Polskiej wziął udział m. in. w uroczystym otwarciu sanatorium dziecięcego na Belfoncie
President Ignacy Mościcki in Krasnobród-Podzamcze, 1934 (AZ)

Żniwa w okolicach Komarowa (Archiwum Zamojskie)
Harvest near Komarów, 1934 (AZ)

Prezydent Ignacy Mościcki przed szkołą w Sitnie, 1927 r. (Archiwum Zamojskie). Ludowa Szkoła Rolnicza Żerńska w Sitnie powstała w 1924 r.
President Mościcki in front of a school in Sitno, 1927 (AZ)

Skup mleka w Radecznicy, 1938 r. (Archiwum Zamojskie)
Procuring milk in Radecznicza, 1938 (AZ)

Marszałek Rydz-Śmigły w Zamościu witany przez wójta gminy Mokre, 1938 r. (Archiwum Zamojskie). Podczas wizyty doszło do uroczystego wręczenia sztandaru 3. Pułkowi Artylerii Lekkiej Legionów w Zamościu, ufundowanego przez mieszkańców miasta
 Marshal Rydz-Śmigły greeted in Zamość by the wójt (major) of Mokre commune, 1938 (AZ)

Wysiedlenie Zamojszczyzny (Muzeum Zamojskie). Pierwsza akcja wysiedleńcza w ramach Generalnego Planu Wschodniego została przeprowadzona w nocy z 27 na 28 listopada 1942 r. i objęła Skierbieszów oraz okoliczne wsie
 Deportations in Zamojszczyzna (MZ)

Ostrzał Łabuń, 1939 r. (J. Branecki). Oddziały Wojska Polskiego przez trzy dni stawały opór Niemcom, natomiast 24 września 1939 r. na Zamojszczyznę wkroczyli Sowieci.

Firing in Łabunie, 1939 (JB)

Żołnierze niemieccy rabujący gęsi – okolice Krasnobrodu, 1940 r. (Archiwum Zamojskie)

German soldiers looting geese near Krasnobród, 1940 (AZ)

Partyzanci z Zamojszczyzny - oddział R. Szczura „Urszuli” ok. 1943 r. (Archiwum Zamojskie). Walkę z okupantem w obronie mieszkańców Zamojszczyzny podjęły zbrojne oddziały Armii Krajowej i Batalionów Chłopskich. Ewakuując ludność z zagrożonych terenów i prowadząc akcje odwetowe, uniemożliwiły hitlerowcom wykonanie planu (poniżej)

Partisans from Zamojszczyzna – troops of R. Szczur "Urszula", 1943 (AZ) (below)

Partyzanci Armii Krajowej przez ratuszem w Zamościu, 1944 r. (Archiwum Zamojskie). Wielu partyzantów musiało jednak opuścić rodzinne strony, uciekając przed represjami władz komunistycznych
Home Army partisans in front of Zamość town hall, 1944 (AZ)

Wrak samolotu hitlerowskiego - okolice Krasnobrodu, 1944 r. (Archiwum Zamojskie)
Wreckage of a German plane near Krasnobród, 1944 (AZ)

Wiatrak w Klemensowie przed 1939 r. (Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Lublinie Delegatura w Zamościu)
Windmill in Klemensów before 1939 (WOUOZ DZ)

Pracownicy PPRN podczas pożegnania starosty K. Głębskiego (Archiwum Zamojskie) / Employees of PPRN saying farewell to Starost K. Głębski (AZ)

Organy powiatu od 1918 r.

County authorities since 1918

Kolejne siedziby Starostwa Powiatowego w Zamościu
Successive seats of Starostwo Powiatowe in Zamość

Pracownicy starostwa w Zamościu, 1923 (Muzeum Zamojskie)
Employees of Starostwo in Zamość, 1923 (MZ)

Prezydent Ignacy Mościcki przed budynkiem starostwa w Zamościu, 1927 r. (Archiwum Zamojskie)
President Ignacy Mościcki in front of Starostwo Powiatowe in Zamość, 1927 (AZ)

Sejmik Powiatowy w Zamościu, lata 30. (Archiwum Zamojskie)
Regional Council in Zamość, the 1930s (AZ)

Radni Rady Powiatu w Zamościu V kadencji, 2014-2018 r. (fot. zbiory Starostwa Powiatowego w Zamościu)
Councillors of County Council of the 5th term 2014-2018 (photo by Starostwo Powiatowe in Zamość collection)

Radni Rady Powiatu w Zamościu VI kadencji, 2020 r.

(fot. zbiory Starostwa Powiatowego w Zamościu)

Councilors of County Council of the 6th term, 2020

(photograph by Starostwo Powiatowe in Zamość collection)

Starostowie Powiatu Zamojskiego w II Rzeczypospolitej Polskiej Starosts of the County of Zamojski in the 2nd Republic of Poland

1918 – Ludwik Sajkiewicz	1925-1926 – Zdzisław Geisler
1918-1919 – Józef Terlecki	1926 – Stanisław Uzarski
1919-1920 – Aleksander Dębski	1927 – Zygmunt Strzeszewski
1920 – Michał Wazowski	1927-1932 – Jan Pryziński
1921-1923 – Adolf Krauze	1932-1937 – Leon Zamecznik
1923-1925 – Antoni Potocki	1937-1939 – Marian Sochański

Starostowie Powiatu Zamojskiego w III Rzeczypospolitej Polskiej Starosts of the County of Zamojski in the 3rd Republic of Poland

1999-2018 – Henryk Matej
od 2018 – Stanisław Grzeško

Stanisław Grzeško
STAROSTA ZAMOJSKI

Członkowie Zarządu Powiatu Zamojskiego Members of County Board in Zamość

Ala Kołodziejczyk
Członek Zarządu

Janusz Brzozowski
Członek Zarządu

Sławomir Kugiel
Członek Zarządu

Witold Marucha
Wicestarosta Zamojski

Zabytkowy pałac w Sitnie z końca XIX wieku (Fot. J. Cabaj)
Historical palace in Sitno, dating back to the end of the 19th century (photo by J. Cabaj)

Zabytki

Monuments

Pałac w Klemensowie, 2018 r. Przedwojenna siedziba rodziny Zamojskich zagrała filmowy klasztor w oscarowej „Idzie” Pawła Pawlikowskiego. Pałac, który powstał w latach 1744–1746, otoczony jest 136-hektarowym parkiem (fot. J. Cabaj)
Palace in Klemensów, 2018 (photo by J. Cabaj)

Zabytki

W powiecie zamojskim od wieków stykały się różne kultury i wyznania: pejzaż współtworzyły cerkwie, kościoły i synagogi. Te, które przetrwały do dziś, wciąż zachwycają ciekawą architekturą, monumentalnością i smukłością wież, a ich wnętrza – pięknymi freskami i kunsztowną sztukaterią. Już w XII w. istniały na tym terenie świątynie obrządku wschodniego. Najstarsze – drewniane, które ocalały, to cerkiew w Dubie z 1778 r. – obecnie kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP i cerkiew w Zubowicach z ok. 1777 r. – obecnie kościół pw. św. Michała Archanioła. Najstarszą świątynią murowaną, nie tylko w powiecie, ale i w Polsce, jest cerkiew pw. Zaśnięcia NMP w Szczepieszynie. Główny korpus, o charakterze obronnym, pochodzi z 1560 r. Szczepieszyn to wyjątkowe miasto. Tu w bliskim sąsiedztwie funkcjonowały świątynie trzech religii. Wszystkie przetrwały do dziś, a wśród nich jedna z najstarszych na Lubelszczyźnie bożnic – renesansowa synagoga zbudowana na początku XVII w. W niewielkiej odległości położone są: kościół pw. św. Mikołaja zbudowany w latach 1610–1620 i kościół pw. św. Katarzyny (1620–1638), urzekający wspaniałą sztukaterią, wykonaną przez Jana Wolfa. Interującym zabytkiem jest renesansowy kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Starym Zamościu, ufundowany w 1592 r. przez Jana Zamoyskiego. Wiele obrazów umieszczonych w kościele ofiarował, pochodzący z tych stron założyciel Orkiestry Włociańskiej, kompozytor Karol Namysłowski. Zbudowany w 1605 r. kościół w Łabuniach, mimo przebudowy, również zachował renesansowy charakter. Jeden z trzech obrazów umieszczonych w ołtarzu głównym – ob-

raz św. Antoniego – przeniesiony został tu w 1866 r. z Radecznicy, po kasacie tamtejszego klasztoru bernardynów. Na uwagę zasługuje drewniany, jednonawowy kościół pw. św. Wojciecha i Matki Bożej Różańcowej w Nieliszu, który powstał w 1859 r. po przebudowie wcześniejszej budowli z połowy XVIII w. W 1860 r. kościół został poświęcony przez dziekana zamojskiego ks. Michała Lenkiewicza. Ołtarz główny jest drewniany, w stylu barokowym, a w nim obraz św. Wojciecha. Na cmentarzu przykościelnym znajduje się drewniana kaplica z 1906 r. Najbardziej reprezentacyjnym zabytkiem Zwierzyńca jest barokowy Kościółek na Wodzie. Ufundowany w latach 1741–1747 przez Tomasza Antoniego Zamoyskiego, jest najchętniej odwiedzanym przez turystów punktem miasta. Przykładem architektury barokowej są dwa zespoły klasztorne: w Radecznicy i w Krasnobrodzie, zbudowane według projektu Jana Michała Linka. Kościół i klasztor bernardynów w Radecznicy zostały wzniesione pod koniec XVII w. W przeszłości do sanktuarium św. Antoniego w Radecznicy w dzień odpustu ściągało kilkadziesiąt tysięcy pielgrzymów, a Radecznicę nazywano „lubelską Częstochową”. Dominikański zespół klasztorny w Krasnobrodzie to znane sanktuarium maryjne. Kościół i klasztor ufundowała w latach 1690–1699 żona Jana „Sobiepana” Zamoyskiego, późniejsza królowa – Marysienka Sobieska, w podzięce za odzyskane zdrowie. Symbolami ważnych wydarzeń i wielowiekowej wiary są krzyże i kapliczki. Stawiane przez pobożny lud, dziś mają wartość zabytkową. Kapliczki najczęściej miały charakter wotywny, dziękczynny i obrzędowy, jednocześnie pełniły funkcje drogowskazów dla wędrowców. Budowane w miejscach objawień, przyciągały rzesze wiernych.

Przy drogach i kościołach stawiano też figury przedstawiające świętych. Najczęściej spotykaną jest postać św. Jana Nepomucena – patrona chroniącego przed powodzią. Drewniane krzyże były świadectwem pobożności, miały strzec przed nieszczęściami i chorobami.

Dwory w Polsce zaczęły powstawać w XV w., kiedy rycerstwo uzyskiwało tytuły szlacheckie. W XVII w. były to najczęściej parterowe budynki kryte gontem. W późniejszym okresie dwory wiejskie nawiązywały do klasycystycznej architektury pałacowej. Fasadę murowanego budynku zdobiły kolumny zwieńczone portykami. Przed drugą wojną światową na Zamojszczyźnie istniało wiele takich dworów i pałaców. Po wojnie odebranym właścicielom, niezagospodarowane, zostały zdewastowane lub popadły w ruinę. Jednym z dobrze zachowanych jest pałac Zamoyskich w Klemensowie z lat 1744–1746, otoczony 136-hektarowym parkiem. Przez kilkadziesiąt lat funkcjonował tutaj Dom Dziecka, potem Dom Pomocy Społecznej.

W miejscowości uzdrowiskowej – Krasnobrodzie – pałac Leszczyńskich z XVII w. przebudowano i zaadaptowano na potrzeby lecznicze. Mieści się tu sanatorium dla dzieci z chorobami płuc i górnych dróg oddechowych.

Do rejestru zabytków wpisany został także zespół pałacowo-parkowy w Sitnie, wybudowany przez Malczewskich w latach dwudziestych XIX w. Mieści się tu Lubelski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Końskowoli – Ośrodek Szkoleniowo-Wystawienniczy w Sitnie. Zespół składa się z pałacu, spichlerza, obory i stajni oraz parku z drzewami, będącymi pomnikami przyrody. W gminie Nielisz jednym z zachowanych dworów szlacheckich jest okazały, eklektyczny pała-

cyk z 1906 r. w Ruskich Piaskach, z 13-hektarowym parkiem. Od 1988 r. mieści się tutaj Dom Pomocy Społecznej.

Dwór w Ujazdowie, położony na skraju skarpy, wybudowany został w 1880 r. w stylu neorenesansowym. Obecnie jest własnością prywatną. Z drugiej połowy XIX w. pochodzi też klasycystyczny dwór w Stawie Noakowskim.

W gminie Łabunie są dwa zespoły pałacowo-parkowe. Pierwszy, położony w Łabuniach, tworzą: pałac z 1735 r., dwie oficyny, kasztelanka i stajnia oraz 20-hektarowy park z cmentarzem zakonnym. Obecnie należy do zgromadzenia sióstr Franciszkanek Misjonarek Maryi. Drugi to zespół pałacowo-parkowy w Łabuńkach, zbudowany na początku XIX w. W pałacu mieści się Hospicjum „Santa Galla”.

W obrębie Działów Grabowieckich zachowały się trzy obiekty zabytkowe. Są to: wybudowany pod koniec XVIII w. eklektyczny dwór w Udryczach, z oficyną i kaplicą ariańską z XVII w., XIX-wieczny dwór w Szystowicach z charakterystyczną czworoboczną wieżą oraz dwór w Skomorochach Dużych z 1907 r. Ciekawostką jest to, że wieś Skomorochy, nadana przez Ziemowita IV jeszcze w 1397 r., przez kilkadziesiąt lat niezmiennie należała do rodziny Skomorowskich. Wymienione dwory są dziś w rękach prywatnych.

Do zabytków zaliczają się także klasycystyczne zabudowania Ordynacji Zamojskiej z początku XIX w., położone w Szczebrzeszynie i Zwierzyńcu. Obecnie są to siedziby szkół średnich oraz browar w Zwierzyńcu, zbudowany w latach 1802–1806. Liczne niegdyś młyny wodne na Wieprzu (Bondyryz, Szczebrzeszyn, Michałów) należą już dziś do rzadkości. W dawnych czasach ich liczba świadczyła o zamożności wsi.

Historical treasures

Powiat Zamojski has always been a mixture of different cultures and religious denominations; Orthodox churches, Roman-Catholic churches and synagogues have been part of the landscape. The temples which have been preserved, still fascinate with their interesting architecture, monumentality and slenderness of their towers and their interior with beautiful frescoes, artwork and elaborate stucco work. As early as in the 12th century there were eastern rite temples in the area. The oldest wooden ones, which have been preserved, include the Orthodox church in Dub dating back to 1778 – now a Roman-Catholic church dedicated to Immaculate Conception of Our Lady and the Orthodox church in Zubowice dating back to 1777 – now a Roman-Catholic church dedicated to St. Archangel Michael. The oldest brick temple in the county and in Poland is the Orthodox church dedicated to Dormition of Virgin Mary in Szczebrzeszyn. The body of the building which was of defensive nature dates back to 1560. Szczebrzeszyn is a unique place as there are

three temples belonging to different religious denominations close by. All of them have been preserved till today, including the oldest Renaissance synagogue in Lubelszczyzna region, built at the beginning of the 17th century. Close by there is a Roman-Catholic church dedicated to St. Nicholas built between 1610 and 1620 and a Roman-Catholic church dedicated to St. Catherine (1620-1638) with magnificent stucco work made by Jan Wolf. Another attraction is a Renaissance Roman-Catholic dedicated to the Assumption in Stary Zamość, founded in 1592 by Jan Zamoyski. Many paintings located in the church were presented by a composer Karol Namysłowski, who established Orkiestra Włościańska – Peasant Orchestra and was born in the area. Built in 1605 church in Łabunie has also kept its Renaissance character in spite of reconstruction. One of the three paintings located in the main altar featuring St. Anthony was transferred here in 1866 from Radechnica, after the Bernardine monastery located there was dissolved. Other unique buildings

include a wooden, single-aisle Roman-Catholic church dedicated to St. Wojciech and Our Lady of the Rosary in Nielisz, which was built in 1859, after the original structure dating back to the middle of the 18th century was reconstructed. In 1860 the church was blessed by Zamojski Dean Rev. Michał Lenkiewicz. The wooden main altar is in rococo style and there is St. Wojciech's painting in the altar. In the church cemetery there is a wooden chapel dating back to 1906. The most glamorous historical treasure in Zwierzyniec and a major tourist attraction is a baroque Kościółek na Wodzie – Church on Water, founded between 1741 and 1747 by Tomasz Antoni Zamojski. There are two other examples of Baroque architecture: a monastery complex in Radechnica and one in

Cerkiew w Zubowicach z ok. 1777 r.
– obecnie kościół św. Michała Archanioła (Fot. P. Wiśniewski)
Orthodox church in Zubowice in 1777
– now St. Archangel Michael's Catholic church (photo P. Wiśniewski)

Krasnobród, built to Jan Michał Link's design. The Bernardine church and monastery in Radechnica were built at the end of the 17th century. Sanctuary of St. Anthony in Radechnica used to attract several thousand pilgrims on the indulgence day and Radechnica was referred to as "Częstochowa of Lubelszczyzna". Dominican monastery complex in Krasnobród is a well-known St. Mary's sanctuary. Both the church and the monastery were founded by Jan "Sobiepan" Zamojski's wife Marysienka Sobieska, who later became Polish Queen. In this way she wanted to thank God for her recovery from a disease. Numerous wayside crosses and shrines commemorate important events and are symbols of centuries-old faith. They were erected by devout residents and are treated as historical treasures now. The shrines were often votive, thankful and ritual in nature but they also acted as signposts for wanderers. Built at sites of revelations, they attracted crowds of believers. Figures of saints were also placed along roads and in churches. The most frequent figure is that of St. John Nepomucene – a patron saint who protects people from floods. Wooden crosses symbolised piety and were to protect people from calamity and diseases.

Manor houses in Poland started to be built in the 15th century when knights became noblemen. In the 17th century ma-

nor houses were usually one-storey buildings covered with shingles. Later they were built in classicist style; the facades of brick buildings were decorated with columns topped with porticoes. There were many such manor houses and palaces in Zamojszczyzna before the Second World War. After the war the buildings were taken away from their owners and often fell into ruin. One of well-preserved palaces is the Zamoyskis' palace in Klemensów dating back to 1744–1746 and surrounded with a 136-hectare park. For several decades the building housed an orphanage and then a nursing home. The Leszczyńskis' palace in Krasnobród, which dates back to the 17th century, was rebuilt and turned into a health resort for children suffering from diseases of pulmonary and upper respiratory tract. The palace and park complex in Sitno built by the Malczewskis in the 1820s is also listed in the register of historical treasures. At present it houses Lubelski Ośrodek Doradztwa Rolniczego in Końskowola – Ośrodek Szkoleniowo-Wystawienniczy – Agricultural Counselling Centre in Sitno. The complex consists of a palace, a granary, a cowshed and a stable as well as a park with trees which are natural monuments. In Ruskie Piaski in the Commune of Nielisz an eclectic palace dating back to 1906 has been preserved. The palace is surrounded with a 13-hectare park. Since 1988 the building has housed a nursing home. The manor house in Ujazdów was built on the edge of a slope in 1880 in neo-renaissance style and is now private property. The classicist manor house in Staw Noakowski dates back to the middle of the 19th century. There are two palace and park complexes in Łabunie. The first one, located in Łabunie, consists of a palace dating back to 1735, two outhouses, a stable and a 20-hectare park with a cemetery. At present the complex belongs to Franciscan Missionaries of Mary. The second complex, built at the beginning of the 19th century, is located in Łabuńki. It houses "Santa Galla" hospice. Three historical buildings have been preserved in the area of Działy Grabowieckie: an eclectic manor house built at the end of the 18th century in Udrycze with an outhouse and an Arian chapel dating back to the 17th century, a 19th century manor house in Szystowice with a four-sided tower and a manor house in Skomorochy Duże dating back to 1907. Interestingly, the village of Skomorochy, given to the Skomorowskis by Ziemowit IV in 1397 belonged to the members of the family for several hundred years. At present the manor houses described above are private property. Other historical treasures include the classicist buildings of Ordynacja Zamojska located in Szczbrzeszyn and Zwierzyniec, dating back to the beginning of the 19th century. At present they house secondary school. There is also a brewery in Zwierzyniec built between 1802 and 1806. Few watermills on the Wieprz river have been preserved (Bondyż, Szczbrzeszyn, Michalów). They were more numerous in the past and their number was evidence of prosperity of the village.

Wnętrze kościoła w Zubowicach (fot. J. Cabaj) / Interior of the church in Zobowice (photo by J. Cabaj)

Wnętrze cerkwi w Szczepieszynie (fot. J. Cabaj) / Interior of the Orthodox church in Szczepieszyn (photo by J. Cabaj)

Kościół pw. św. Wojciecha i Matki Bożej Różańcowej w Nieliszu (fot. archiwum UG w Nieliszu)

Church dedicated to st. Wojciech and Our Lady of the Rosary in Nielisz (photograph from the archives of Nielisz Commune)

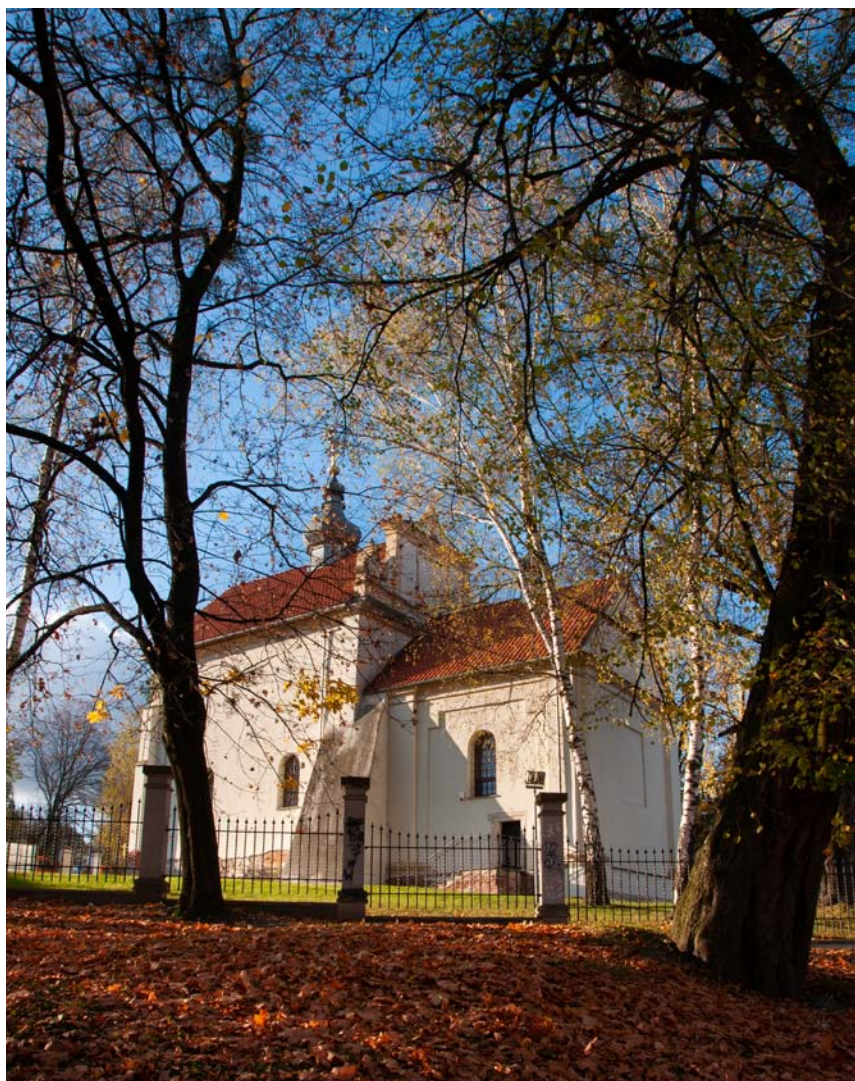
Figura przydrożna w Dubie z połowy XVIII w. (fot. J. Cabaj)

Wayside figure in Dub from the middle of the 18th century (photo by J. Cabaj)

Cerkiew w Szczepieszynie, 1951 i 2019 r.
(Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
w Lublinie Delegatura w Zamościu).
Budynek w swojej obecnej postaci został
wzniesiony w XVI w. na fundamentach starej świątyni.
(zdjęcie po prawej fot. J. Cabaj)

Orthodox church in Szczepieszyn,
1951 and 2019 (WUOZ DZ)
(photo on the right by J. Cabaj)

Widok Szczepieszyna, 1970 i 2019 r. (Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Lublinie Delegatura w Zamościu).
Szczepieszyn powstał ok. 1340 r. i jest najstarszym miastem w powiecie zamojskim (zdjęcie na dole fot. J. Cabaj)
View of Szczepieszyn, 1970 and 2019 (WUOZ DZ), (photo at the bottom by J. Cabaj)

Kapliczka św. Rocha, 1935 i 2018 r. (Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Lublinie Delegatura w Zamościu), (zdjęcie na dole fot. J. Cabaj)
St. Roch's chapel, 1935 and 2018 (WUOZ DZ), (photo at the bottom by J. Cabaj)

Bazylika mniejsza w Radecznicy (fot. M. Sykała). Kościół i klasztor bernardynów w Radecznicy zostały wzniesione pod koniec XVII w. W przeszłości do sanktuarium św. Antoniego w Radecznicy w dzień odpustu ściągało kilkadziesiąt tysięcy pielgrzymów, a Radecznicę nazywano „lubelską Częstochową”. Minor basilica in Radecznicza (photo by M. Sykała)

Kaplica na wodzie w Radecznicy (fot. J. Cabaj) / Chapel on water in Radecznica (photo by J. Cabaj)

Kościół w Grabowcu, lata 50. i 2011 r. (Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Lublinie Delegatura w Zamościu). Wybudowana na początku drugiej połowy XIX w. świątynia jest trójnawowa (na planie krzyża łacińskiego), utrzymana w stylu późnoklasycystycznym (zdjęcie na dole fot. J. Cabaj)
Church in Grabowiec, the 1950s and 2011 (WUOZ DZ), (photo at the bottom by J. Cabaj)

Kościół w Skierbieszowie, 1956 i 2019 r. (Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Lublinie Delegatura w Zamościu).
Obiekt został wzniesiony w drugiej połowie XVII w. Jest to kościół jednonawowy, utrzymany w stylu renesansowym (zdjęcie na dole fot. J. Cabaj)
Church in Skierbieszów, 1956 and 2019 (WUOZ DZ), (photo at the bottom by J. Cabaj)

fol. R. Lesiecki.

Kościół św. Katarzyny w Szczepleszynie.

Kościół św. Katarzyny w Szczepieszynie. Wybudowana w latach 1620–1638 świątynia urzeka wspaniałą sztukaterią, wykonaną przez Jana Wolfa (fot. J. Cabaj)

St. Catherine's church in Szczepieszynie (photo by J. Cabaj)

Wnętrze świątyni (Fot. J. Cabaj) / Interior of the temple (photo by J. Cabaj)

Kościół św. Mikołaja w Szczepieszynie (fot. J. Cabaj)
Nicholas's church in Szczepieszyn (photo by J. Cabaj)

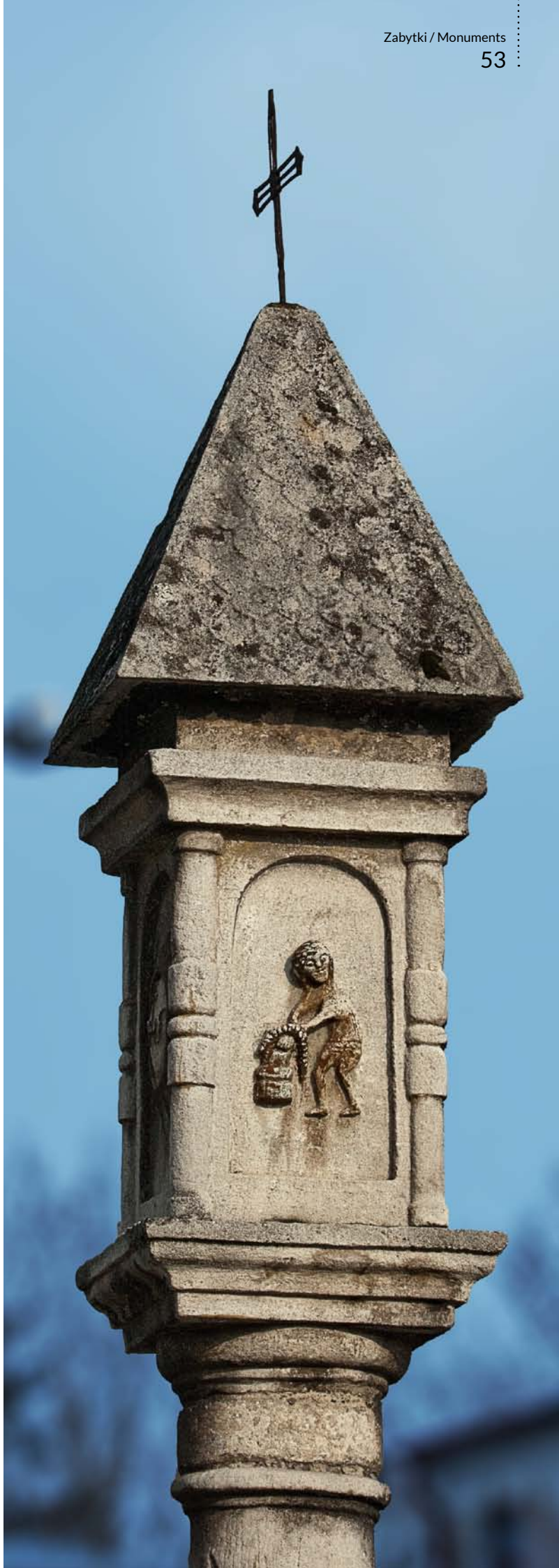

Figura Madonny z połowy XVIII w. w Szczepieszynie (Fot. J. Cabaj)
Figure of Our Lady dating back to the 18th century in Szczepieszyn
(photo by J. Cabaj)

Kapliczka przy ul. Zamojskiej z 1655 r. w Szczepieszynie (fot. J. Cabaj)
Chapel in Zamojska Street dating back to 1655 in Szczepieszyn
(photo by J. Cabaj)

Kartusz herbowy Zamojskich na ścianie kościoła św. Mikołaja (fot. J. Cabaj)
Cartouche of the Zamoyskis on the wall of St. Nicholas's church
(photo by J. Cabaj)

Kościółek na Wodzie w Zwirzyńcu. Wzniesiony w latach 1741–1747 przez Tomasza Antoniego Zamoyskiego barokowy kościół jest najchętniej odwiedzanym przez turystów punktem Zwirzyńca (fot. J. Cabaj)
Church on Water in Zwirzyniec (photo by J. Cabaj)

Polichromie Ł. Smuglewicza na sklepieniu kościołka (Fot. J. Cabaj)
Ł. Smuglewicz's polychromy on the vault of the church (photo by J. Cabaj)

Siedziba Roztoczańskiego Parku Narodowego w Zwierzyńcu (fot. J. Cabaj) / Seat of the Roztoczański National Park in Zwierzyniec (photo by J. Cabaj)

Pomnik „Oko” z 1852 r. w Zwierzyńcu. To jeden z najbardziej zagadkowych pomników na Zamojszczyźnie.

Stoi przy Stawie Kościelnym (fot. J. Cabaj)

Monument “Eye” in Zwierzyniec dating back to 1852 (photo by J. Cabaj)

Figura św. Jana Nepomucena z 1856 r. w Zwierzyńcu.

Św. Jan Nepomucen jest patronem chroniącym przed powodzią (fot. J. Cabaj)

Figure of St. John Nepomucene in Zwierzyniec, dating back to 1856 (photo by J. Cabaj)

Dawne wejście do klasztoru w Krasnobrodzie
(Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Lublinie Delegatura w Zamościu)
Former entrance to the monastery in Krasnobród (WUOZ DZ)

Klasztor w Krasnobrodzie. Dominikański zespół klasztorny w Krasnobrodzie to znane sanktuarium maryjne. Kościół i klasztor ufundowała w latach 1690–1699 żona Jana „Sobiepana” Zamoyskiego, późniejsza królowa – Marysięńka Sobieska, w podzięce za odzyskane zdrowie (fot. J. Cabaj)
Monastery in Krasnobród (photo by J. Cabaj)

Obraz Matki Bożej Krasnobrodzkiej i umieszczony na nim cudami stynący obrazek, znajdujący się w ołtarzu głównym kościoła w Krasnobrodzie pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny. Ołtarz powstał w latach 1774-1776 (fot. J. Cabaj)

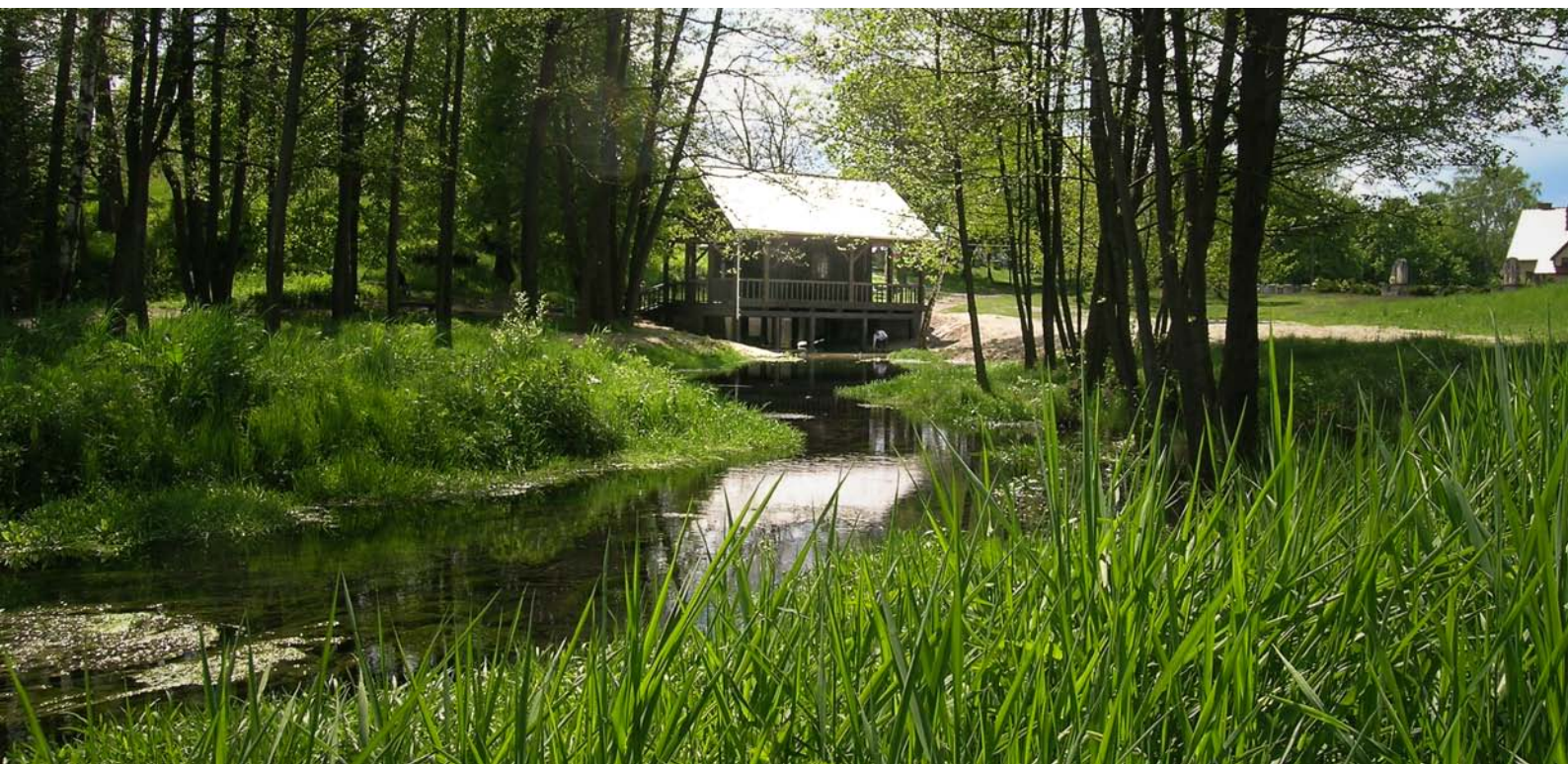
Painting of Our Lady of Krasnobród, below:
a small miraculous painting (photo by J. Cabaj)

Kaplica Objawień na Wodzie w Krasnobrodzie z XVIII wieku.

Wybudowana w miejscu objawienia się Matki Boskiej Jakubowi Ruszczykowi.

Wpisana do rejestru zabytków województwa lubelskiego „jako przykład drewnianego budownictwa sakralnego południowo-wschodniej Lubelszczyzny z końca XVIII wieku” (fot. Archiwum Zespołu Lubelskich Parków Krajobrazowych)

Chapel of Revelations on Water in Krasnobród dating back to the 18th century (photo by AZLPK)

Obraz św. Antoniego w Łabuniach. Obraz przeniesiony został tu w 1866 r. z Radecznicy, po kasacie tamtejszego klasztoru bernardynów (fot. J. Cabaj)
Painting featuring St. Anthony in the church in Łabunie (photo by J. Cabaj)

XVIII-wieczna figura MB Loretańskiej z kapliczki w Łabuniach (fot. J. Cabaj)
18th century figure of Our Lady of Loreto from a chapel in Łabunie (photo by J. Cabaj)

Kościół w Łabuniach. Zbudowana w 1605 r. świątynia, mimo przebudowy, zachowała renesansowy charakter (fot. J. Cabaj) / Church in Łabunie (photo by J. Cabaj)

Wnętrze świątyni w Łabuniach (Fot. J. Cabaj) / Interior of the church in Łabunie (photo by J. Cabaj)

Zabytkowe organy w Starym Zamościu (fot. J. Cabaj) / Historical organ in Stary Zamość (photo by J. Cabaj)

Kościół w Starym Zamościu (fot. K. Seroka). Świątynia została ufundowana w 1592 r. przez Jana Zamoyskiego. Wiele obrazów umieszczonych w kościele ofiarował, pochodzący z tych stron Karol Namysłowski, założyciel Orkiestry Włociańskiej Church in Stary Zamość (photo by K. Seroka)

Cokolwiek
Chrystus
wam powie,
to czyńcie.
Błogostawie
was
w Imię Trójcy
Przenajświętszej.
Amen.

Jan Paweł II

Niech nasza
droga
będzie wspólna.
Niech nasza
modlitwa
będzie pokorna.
Niech nasza
miłość
będzie potężna.

Jan Paweł II

Cerkiew w Dubie – obecnie kościół pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny i św. Marii Magdaleny (fot. P. Wiśniewski)
Orthodox church in Dub – now a church dedicated to Immaculate Conception of Our Lady and St. Mary Magdalene (photo by P. Wiśniewski)

Kaplica na cmentarzu w Dubie, zbudowana w 1910 r., jako grobowiec rodziny Rulikowskich (fot. K. Wiśniewska)
Chapel in cemetery in Dub (photo by K. Wiśniewska)

Kościół pw. Przemienienia Pańskiego w Śniatyczach, wzniesiony w 1838 r. jako cerkiew unicka (fot. J. Cabaj) / Church of Transfiguration in Śniatycze (photo by J. Cabaj)

Kościół w Komarów-Osadzie. Świątynia została wzniesiona w latach 1904-1911. To neogotycki, trzynawowy obiekt z cegły, kryty blachą miedzianą (Fot. J. Cabaj)
Church in Komarów-Osada (photo by J. Cabaj)

Kościół w Sitańcu pw. św. Bartłomieja Apostoła ufundowany przez Maurycego Zamoyskiego, powstał w II połowie XV w. Kościół został poświęcony w 1913 r. przez ks. prał. Władysława Szymońskiego (fot. J. Cabaj)
Church dedicated to St. Bartholomew the Apostle in Sitańcu (photo by J. Cabaj)

Kaplica św. Romana w Lipsku-Polesiu, wybudowana u stóp wzgórza, z którego wypływa woda mająca według tradycji działanie lecznicze (fot. J. Cabaj)
St. Roman's chapel in Lipsko-Polesie (photo by J. Cabaj)

Jeleń (fot. A. Jakubowska) / Deer (photo by A. Jakubowska)

Walory przyrodnicze i krajobrazowe

Nature and landscape

Roztocze wpisane na Światową Listę Rezerwatów Biosfery UNESCO

Transgraniczny Rezerwat Biosfery „Roztocze” obejmuje 297 tys. ha i jest zlokalizowany w województwach lubelskim i podkarpackim. Swoim zasięgiem obejmuje powiaty: janowski, zamojski, biłgorajski, tomaszowski i lubaczowski oraz powiat jaworowski i żółkiewski na Ukrainie. Jest odwiedzany przez około 600 tys. turystów rocznie. Na Światową Listę Rezerwatów Biosfery UNESCO został wpisany 19 czerwca 2019 r.

Malowniczy region o wielkich walorach przyrodniczych i kulturowych jest ważnym korytarzem ekologicznym obejmującym obszary lessowe, szereg wapiennych wzgórz porośniętych lasami i polami wstążkowymi, z głębokimi dolinami rzek i złożami wód mineralnych i drewna kopalnego. Roztocze to region wielkiej bioróżnorodności, ważny w skali Europy korytarz ekologiczny. Miejsce o niepowtarzalnych krajobrazach.

Lasy Roztoczańskiego Parku Narodowego (fot. P. Marczakowski) / Forest in the Roztoczański National Park (photo by P. Marczakowski)

Roztocze to pogranicze przyrodniczo-kulturowe przecięte granicą Unii Europejskiej, położone na granicy państw, regionów, kultur, dla którego trudno znaleźć analogię. Celem utworzenia Transgranicznego Rezerwatu Biosfery "Roztocze" jest kreowanie zrównoważonych relacji między ludźmi i biosferą w obszarze Roztocza po obu stronach granicy UE – kreowanie rozwoju społeczno-gospodarczego sprzyjającego budowaniu tożsamości kul-

turowej regionu TRB ma na celu ochronę różnorodności biologicznej i poprawę zdolności obserwowania zmian ekologicznych w obszarze regionu. Służyć ma także pobudzaniu społecznej świadomości powiązań istniejących pomiędzy różnorodnością ekologiczną i kulturą. W Polsce jest obecnie 11 rezerwatów biosfery UNESCO. Na świecie do tego elitarnego grona należy 701 rezerwatów, zlokalizowanych w 124 krajach. (www.unesco.pl)

The Roztocze district inscribed on the UNESCO World List of Biosphere Reserves

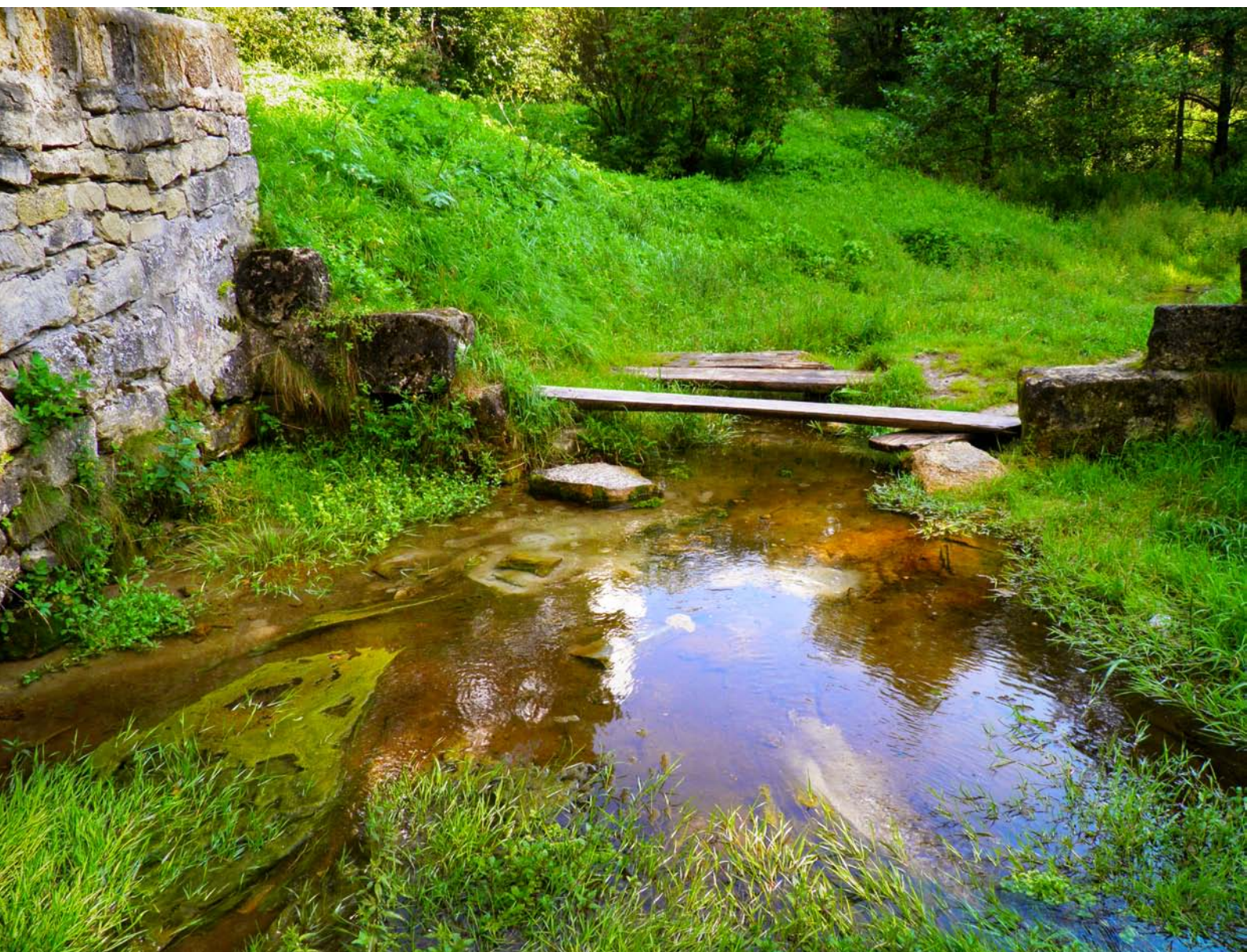
Cross-border Biosphere Reserve "Roztocze" takes up 297 thousand hectares and is located in Województwo Lubelskie and Podkarpackie. It includes counties of Janowski, Zamojski, Biłgorajski, Tomaszowski and Lubaczowski as well as the counties of Jaworowski and Żółkiewski in Ukraine. About 600 000 tourists visit the reserve every year. It was inscribed on the UNESCO World List of Biosphere Reserves on 19 June 2019. This picturesque region with beautiful nature and cultural treasures is an important ecological site which includes loess areas, several calcareous hills overgrown with forests and ribbon-like fields as well as deep river valleys and deposits of min-

eral water and fossil wood. The Roztocze district has great biodiversity and unique landscapes. It is a natural and cultural borderland with the border of the European Union cutting across it. The purpose of setting up Cross-border Biosphere Reserve Roztocze was to promote balanced relations between people and the biosphere of the region on both sides of EU border and to stimulate social and economic development of the region as well as to protect biological diversity and provide a possibility of observing ecological changes in the area. The UNESCO list includes 701 reserves in the world (located in 124 countries), 11 of which are in Poland. (www.unesco.pl)

Źródłiska w miejscowości Trzęsiny w gminie Radechnica – pomnik przyrody nieożywionej.

Woda ze źródeł zasila rzekę Gorajec (Fot. Archiwum Zespołu Lubelskich Parków Krajobrazowych)

Complex of springs in Trzęsiny, Commune of Radechnica – monument of inanimate nature (archival photograph LPK)

Roztoczańskie nenufary (fot. J. Cabaj) / Water lilies in the Roztocze district (photo by J. Cabaj)

Stawy Echo w Zwierzynicu (fot. P. Marczakowski)
"Echo" ponds in Zwierzyniec (photo by P. Marczakowski)

Zawilec gajowy, Skierbieszowski Park Krajobrazowy (fot. K. Wojciechowski) / Wood anemone, Skierbieszowski Landscape Park (photo by K. Wojciechowski)

Rzeka Wieprz, okolice Krasnobrodu (fot. M. Grabek) / The Wieprz river near Krasnobród (photo by M. Grabek)

Pola uprawne, okolica miejscowości Sady w Skierbieszowskim Parku Krajobrazowym (Fot. K. Wojciechowski)
Farmlands in Sady in Skierbieszowski Landscape Park (photo by K. Wojciechowski)

Plaża nad zalewem w Nieliszu (fot. arch. gminy Nielisz) / Beach in Nielisz (photograph from the archives of Nielisz Commune)

Rekreacja na zalewie w Nieliszu (fot. arch. gminy Nielisz) / Recreation in Nielisz (photograph from the archives of Nielisz Commune)

Molo na zalewie w Krasobrodzie (fot. J. Cabaj) / Pier in Krasnobród (photo by J. Cabaj)

Walory przyrodnicze i krajobrazowe

Orzeł bielik (fot. K. Kurzępa)

White-tailed eagle (photo by K. Kurzępa)

Najpiękniejsza część Roztocza położona jest w powiecie zamojskim. Występują tu największe kompleksy leśne i urozmaicona szata roślinna. Najciekawsze zespoły leśne oraz stanowiska rzadkiej roślinności objęte zostały ochroną. Utworzono tu Roztoczański Park Narodowy w Zwierzyńcu, Parki Krajobrazowe – Krasnobrodzki, Szczepreszyński i Skierbieszowski, rezerwaty przyrody, obszary Natura 2000, pomniki przyrody.

Roztoczański Park Narodowy zajmuje powierzchnię 8500 ha. Chronione są w nim m.in. bory jodłowo-bukowe (jodły osiągają tu 50 m wysokości) i buczyna karpacka. Bogatą florę parku tworzy 700 gatunków roślin naczyniowych, w tym 45 chronionych, a 65 uznawanych za rzadkie. Już w lutym przebiśniegi pokrywają białym łanem wzgórze parku. W kwietniu w buczynach pojawiają się kobierce żywca gruczołowego. W maju kwitną storczyki, w Roztoczańskim Parku Narodowym występuje 15 gatunków storczyków, a wśród nich najpiękniejszy – obuwik pospolity. Gatunkami chronionymi są także zimoziół północny – relikwit polodowcowy oraz owadożerne rosiczki.

się coraz więcej bobrów. Uroku dopełniają Stawy Echo w Zwierzyńcu – tereny rekreacyjne, położone w malowniczej Dolinie Świerszcza.

Na obszarze Roztocza Środkowego, w większości położonego w powiecie zamojskim, utworzono dwa parki krajobrazowe. Celem ich powstania jest nie tylko ochrona walorów przyrodniczych, ale też historycznych i kulturowych. Krasnobrodzki Park Krajobrazowy (9390 ha) obejmuje ochroną rzadkie gatunki fauny i flory oraz ostańce podłoża kredowego (Wapielnia). Najcenniejsze fragmenty lasów z dużą domieszką jodły chronione są w rezerwacie Roch. Atrakcją są podzoczowe źródła w Hutkach, Husinach i przy krasnobrodzkiej Kaplicy na Wodzie. Unikalny mikroklimat, plaża i molo nad zalewem w Krasnobrodzie przyciągają w sezonie tysiące turystów.

W Szczepreszyńskim Parku Krajobrazowym (20 209 ha) chronione są występujące licznie wąwozy lessowe. Gęsta sieć wąwozów między Szczepreszynem a Wywłóczką należy do najpiękniejszych w Polsce. Wąwozy o stromych zboczach dochodzą do kilkunastu metrów głębokości. Obszar parku urzeka wspaniałym krajobrazem pofałdowanych pól, porośniętych lasem. Najcenniejszy z nich to Las Cetnar.

W północnej części powiatu, na obszarze Działów Grabowieckich utworzono Skierbieszowski Park Krajobrazowy (35 488 ha). Niepowtarzalny pejzaż tworzy tu urozmaicona rzeźba terenu z mozaiką pól i lasów poprzecinanych dolinami. W obrębie parku znajduje się rezerwat przyrody Broczówka, gdzie chronione są murawy oraz roślinność stepowa.

Rezerwat leśno-stepowy Łabunie powstał we wschodniej części powiatu. Na śródleśnych polanachrosną:

Jaszczurki zwinki (fot. A. Jakubowska) / Agile lizards (photo by A. Jakubowska)

Spośród zwierząt można spotkać tu sarny, jelenie i dziki, okresowo też łosie, daniela i rysie. W granicach RPN odnotowano 205 gatunków ptaków. Gnieźdzą się tu: orlik krzykliwy, myszołów zwyczajny, trzmiełojad, krogulec i kilka gatunków dzięciołów. Chlubą parku są koniki polskie – potomkowie dawnych tarpanów. W ostatnich latach nad Wieprzem i innymi ciekami wodnymi pojawia

ciemiężyca czarna, oman wąskolistny, obuwik pospolity i lilia złotogłów. Rzadką roślinność torfowiskową można zobaczyć w rezerwacie Wieprzec, utworzonym na terenie gminy Zamość. Występują tu: ciemiężycy zielona, pełnik europejski, goździk pyszny, tojad dziobaty oraz konwalia majowa. Strome zbocze we wsi Wychody tworzy swoistą enklawę roślinności stepowej. Pośród traw występują tu gatunki roślin chronionych, między innymi storczyków: gółki długostrogowej, storczyka kukawki i podkolana białego. Spośród roślin zagrożonych wyginięciem warto wymienić: miłkę wiosennego, len złoty, wisienkę kartową

Żółw błotny, Skierbieszowski Park Krajobrazowy (Fot. K. Wojciechowski)
Swamp turtle, Skierbieszowski National Park (photo by K. Wojciechowski)

i ciemiężycę czarną. Wyjątkową osobliwością przyrodniczą jest suseł perełkowany, w pełni chroniony, który występuje w rezerwach Popówka, Wygon Grabowiecki i Hubale.

Natural and landscape assets

The most beautiful part of the Roztocze district with the largest forest complexes and varied flora is located in Powiat Zamojski. The most interesting forest complexes and sites with rare plants are formally protected. Special protected areas have been created in the area, such as Roztoczański Park Narodowy - Roztoczański National Park, parki krajobrazowe Krasnobrodzki, Szczebrzeszyński and Skierbieszowski - landscape parks, nature reserves, Natura 2000 areas and natural monuments. The area of Roztoczański Park Narodowy is 8500 hectares and the species protected in the area include fir and beech forests (fir trees here can be 50m high here) and Carpathian beech forests. The rich flora of the park consists of 700 species of vascular plants, including 45 protected species and 65 species which are considered to be rare. As early as in February snowdrops cover the hills of the park with a white carpet. In April Cardamine glanduligera cover the areas where beech trees grow. In May orchids bloom; in Roztoczański Park Narodowy there are 15 species of orchid including the most beautiful species - lady's-slipper orchid. Other protected species include Linnaea borealis, a glacial relic of carnivorous sundews. Animals include roe deer, deer, boars and periodically moose, fallow deer and lynxes. There are 205 species of birds in the park, such as lesser spotted eagle, Eurasian buzzard, honey buzzard, sparrow hawk and several species of woodpeckers. The park's greatest boast is the Polish primitive horse - a descendant of tarpans - Eurasian wild horses. Recently, more and more beavers have appeared in the Wieprz river and in other rivers of the area. "Echo" lakes in Zwierzyniec, located in the picturesque valley of the Świerszcz, are an

other tourist attraction. Two landscape parks have been set up in the Central Roztocze district to protect natural, historical and cultural assets of the area. Krasnobrodzki Park Krajobrazowy - Krasnobrodzki Landscape Park (9390 ha) includes rare species of wildlife and cretaceous monadnocks (Wapielnia hill). The most precious fragments of forests with a large amount of fir trees are protected in the "Roch" reserve. Under-slope springs in Hutki, Husiny and near the Chapel on Water in Krasnobród are another tourist attraction. Unique microclimate, the beach and the pier of Krasnobród artificial lake attract many tourists every summer. Numerous loess gorges are protected in Szczebrzeszyński Park Krajobrazowy - Szczebrzeszyński Landscape Park (20 209 ha). The park (35 488 ha) was established in the northern part of the county, in the area of Działy Grabowieckie. Varied terrain with a mosaic of fields and forests crisscrossed by valleys create a unique landscape. In the park there is Broczówka nature reserve, where grass and steppe plants are protected. Łabunie forest and steppe reserve was established in the eastern part of the county. The plants growing on forest meadows include black false hellebore, Inula ensifolia L., lady's-slipper orchid and Turk's cap lily and rare peat plants - Veratrum lobelianum, globe-flower, fringed pink, Aconitum variegatum L. and lily of the valley. The steep slope in the Wychody village is a unique enclave of steppe plants, such as protected orchids: marsh fragrant orchid, military orchid and lesser butterfly orchid. Endangered plants include yellow pheasant's eye, yellow flax, steppe cherry and black false hellebore. As far as animals are concerned there is spotted souslik, a species under full protection, which can be found in the Popówka, Wygon Grabowiecki and Hubale reserves.

Orlik krzykliwy (fot. J. Cabaj) / Lesser spotted eagle (photo by J. Cabaj)

Łoś (fot. K. Kurzepa) / Elk (photo by K. Kurzepa)

Suseł perełkowany w Hubalach (fot. A. Jakubowska) / Spotted souslik in Hubale (photo by A. Jakubowska)

Rezerwat faunistyczny oraz siedlisko susła perełkowanego w Hubalach (gmina Zamość), powierzchnia 35 ha (fot. J. Cabaj)
Reserve of fauna and habitat of spotted souslik in Hubale (Zamość Commune), area: 35, ha (photo by J. Cabaj)

Borsuk (fot. J. Cabaj) / Badger (photo by J. Cabaj)

Zając szarak (fot. J. Cabaj) / European hare (photo by J. Cabaj)

Sowa uszata (fot. J. Cabaj) / Long-eared owl (photo by J. Cabaj)

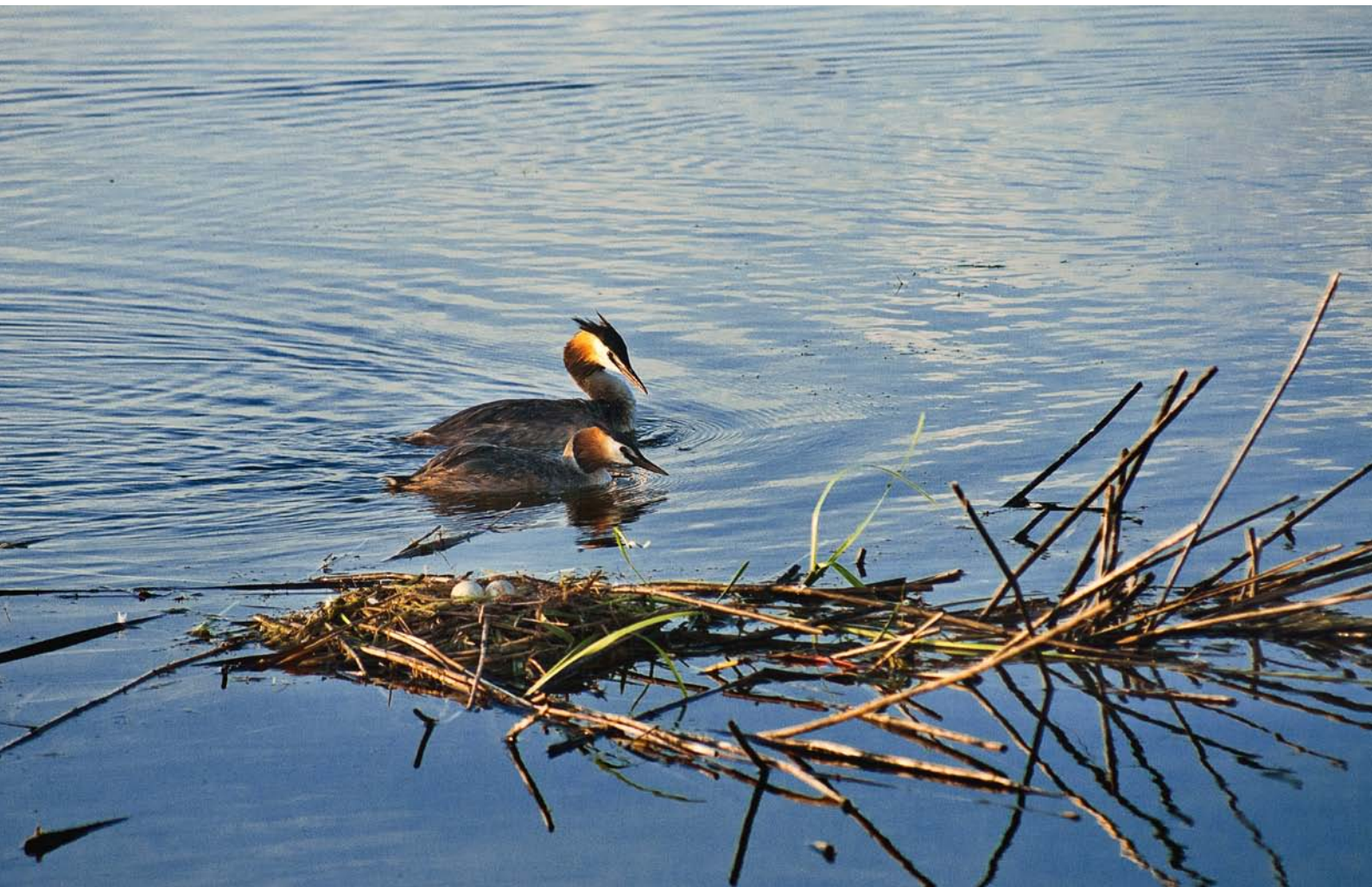

Bączek (fot. J. Cabaj) / Little bittern (photo by J. Cabaj)

Trzciniak (fot. J. Cabaj) / Reed warbler (photo by J. Cabaj)

Para perkozów (fot. J. Cabaj) / Pair of grebes (photo by J. Cabaj)

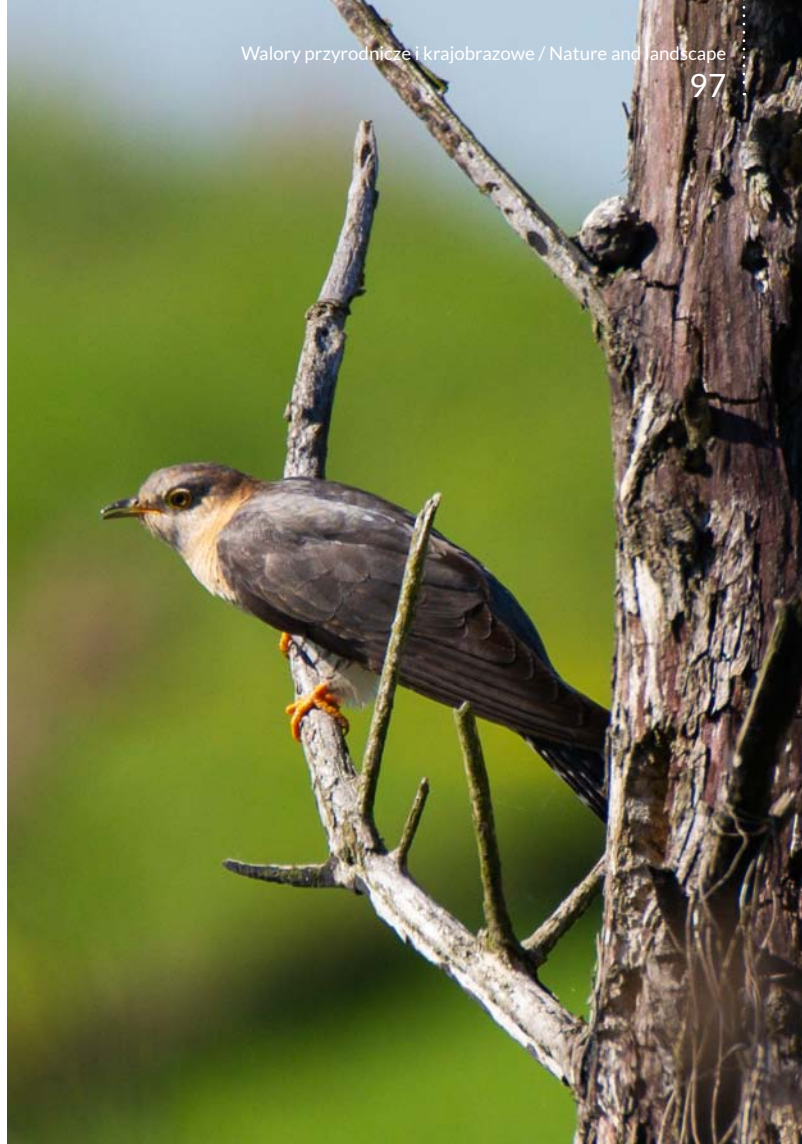

Remiz w gnieździe (Fot. J. Cabaj) / Penduline tit in its nest (photo by J. Cabaj)

Żoła (fot. J. Cabaj) / Bee-eater (photo by J. Cabaj)

Kukułka (fot. J. Cabaj) / Cuckoo (photo by J. Cabaj)

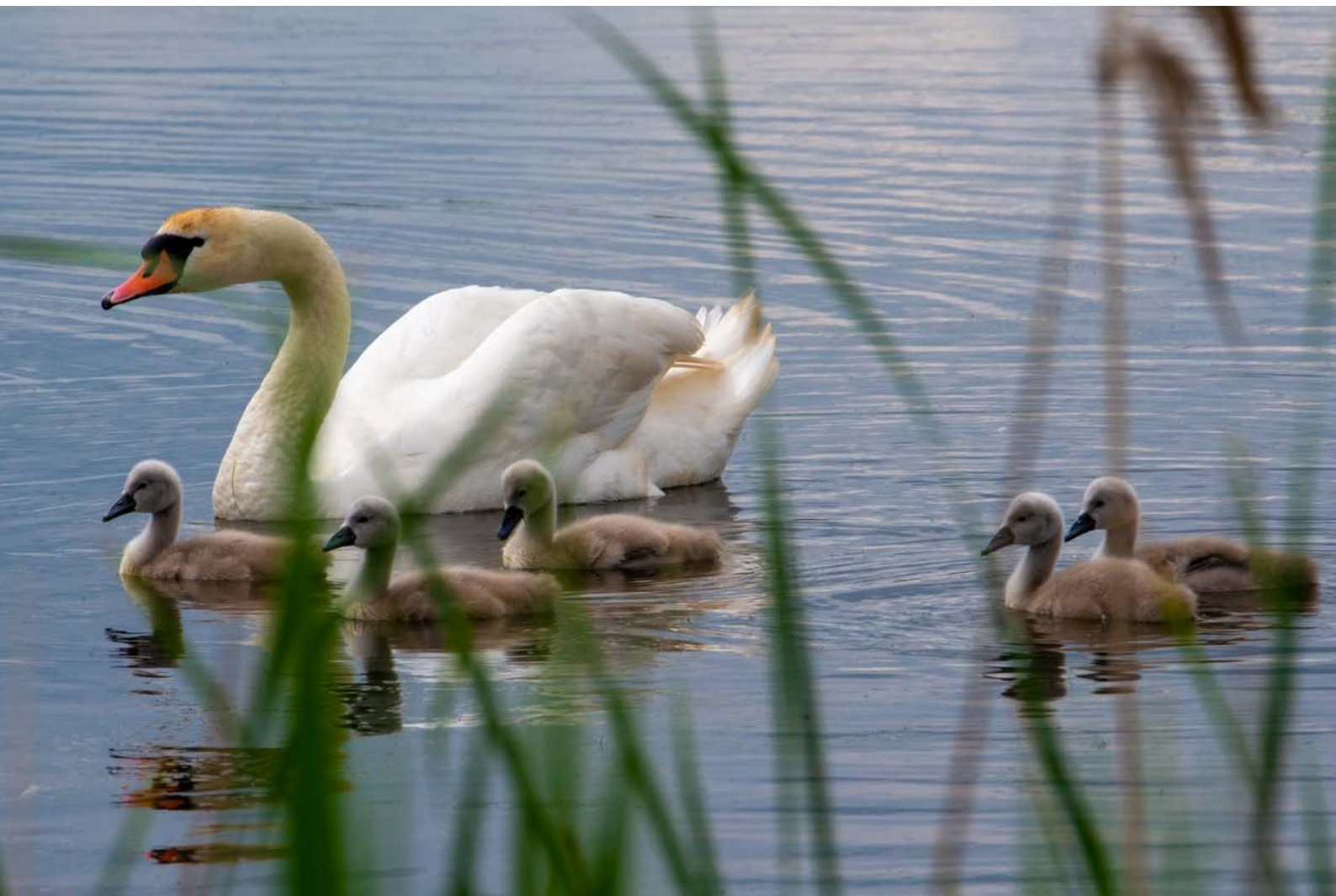
Bocian czarny (fot. J. Cabaj) / Black storks (photo by J. Cabaj)

Bocian z zaskrońcem (fot. A. Jakubowska) / Stork with a grass snake (photo by A. Jakubowska)

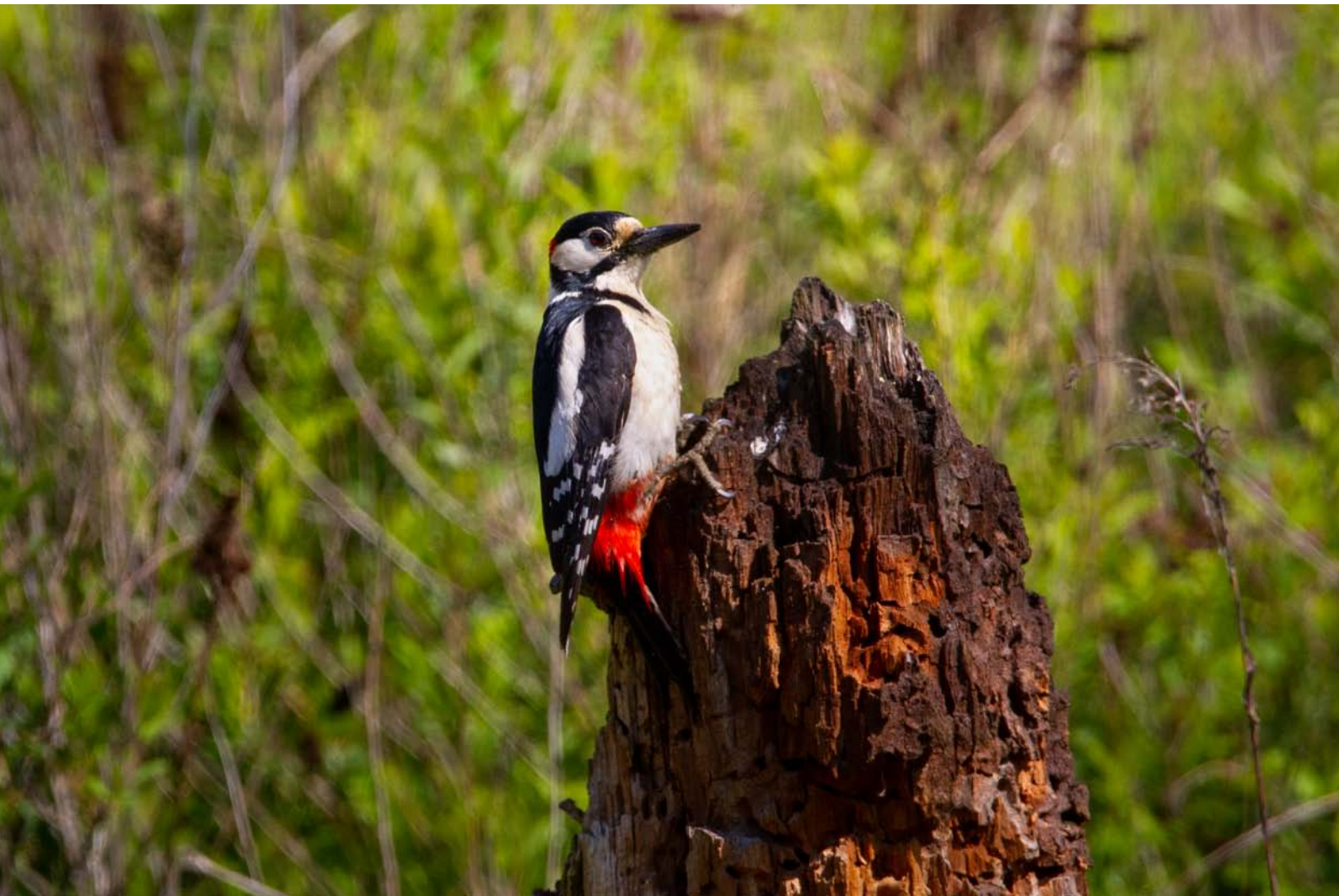
Łabędzie z młodymi (fot. J. Cabaj) / Swans with their young (photo by J. Cabaj)

Roztoczańska przyroda w skali makro (fot. K. Kurzępa) / Nature of the Roztocze district on a macro scale (photo by K. Kurzępa)

Dzięcioł duży (fot. A. Jakubowska) / Great spotted woodpecker (photo by A. Jakubowska)

Wiewiórka (fot. A. Jakubowska) / Squirrel (photo by A. Jakubowska)

Lis (fot. A. Jakubowska) / Fox (photo by A. Jakubowska)

Koniki polskie w Roztoczańskim Parku Narodowym (fot. J. Cabaj)
Polish primitive horses in the Roztoczański National Park (photo by J. Cabaj)

Dziki (Fot. J. Cabaj) / Wild boars (photo by J. Cabaj)

Wilk (Fot. A. Jakubowska) / Wolf (photo by A. Jakubowska)

Obuwik pospolity (fot. J. Cabaj) / Lady's-slipper orchid (photo by J. Cabaj)

Kwiatostan storczyka purpurowego (fot. K. Wojciechowski)
Purple orchid blossom (photo by K. Wojciechowski)

Miłek wiosenny (fot. J. Cabaj)
Pheasant's eye (photo by J. Cabaj)

Mieczyk dachówkowaty (Fot. J. Cabaj)
Sword lily (photo by J. Cabaj)

Storczyk plamisty (Fot. J. Cabaj)
Spotted orchid (photo by J. Cabaj)

Rosiczka okrągłolistna (Fot. J. Cabaj) / Round-leaved sundew (photo by J. Cabaj)

Ciemnężycza czarna, występująca tylko na Roztoczu (fot. J. Cabaj)

Black false hellebore that can be found only in the Roztocze district (photo by J. Cabaj)

Borówka czarna (fot. J. Cabaj) / Blueberry (photo by J. Cabaj)

Poziomka leśna (fot. J. Cabaj)
Wild strawberry (photo by J. Cabaj)

Opieńki (fot. J. Cabaj) / Honey Fungus (photo by J. Cabaj)

SZLAKI TURYSTYCZNE POWIATU ZAMOJSKIEGO

HIKING ROUTES IN THE COUNTY OF ZAMOJSKI

Kościoty, kaplice / Churches, chapels

Zabytki, muzea / Historic buildings, museums

Miejsca martyrologii, pomniki / Martyrdom sites, monuments

Miejsca bitew / Battlefields

Grodziska, rezerwy przyrody / Gords, nature reserves

Sztolnie, wzgórza / Adits, hills

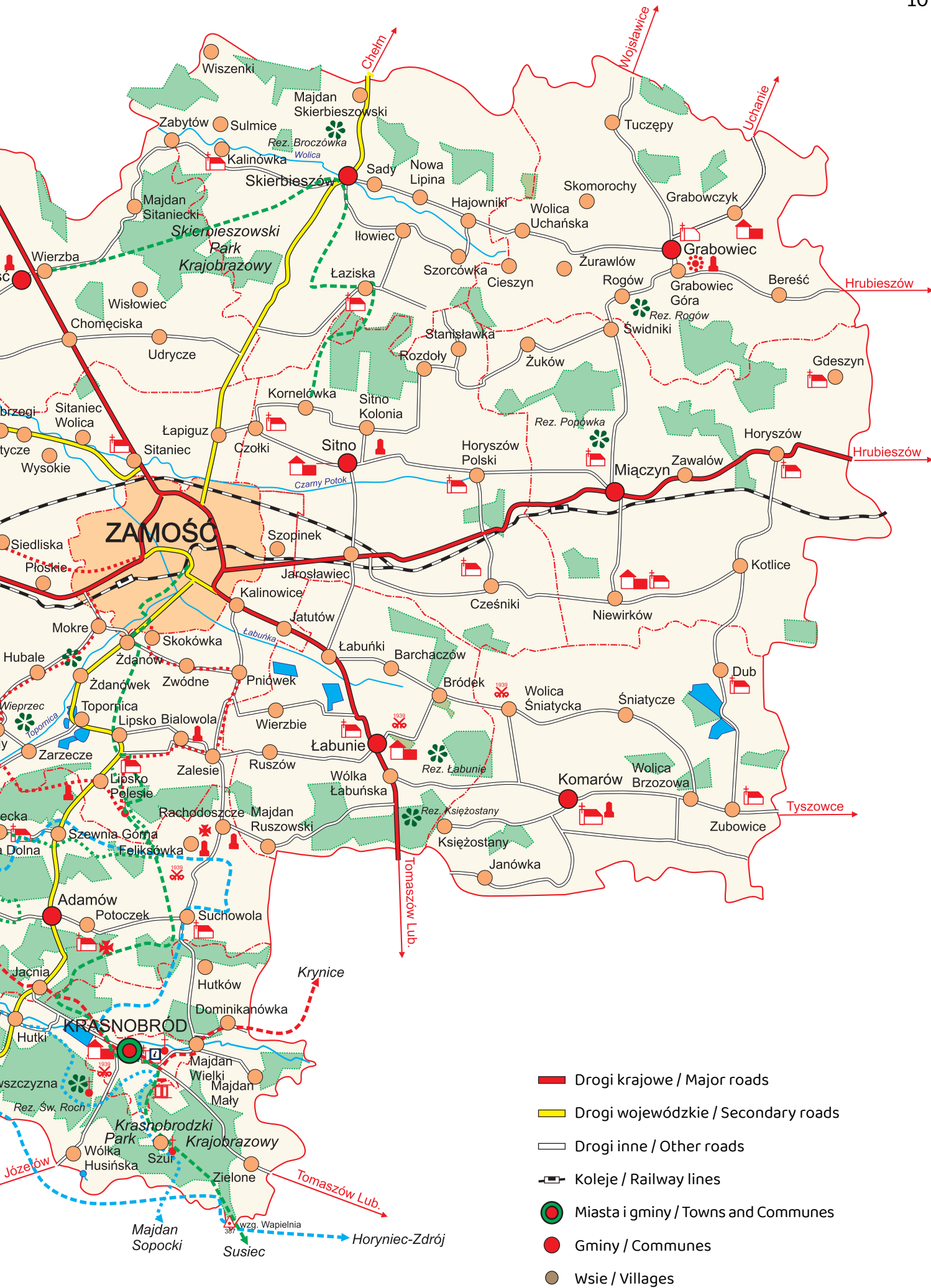
Informacja turystyczna / Tourist Information

Najciekawsze szlaki turystyczne piesze w powiecie zamojskim / the most interesting walking paths

Najciekawsze szlaki turystyczne rowerowe w powiecie zamojskim / the most interesting cycling paths

Grupa Zespołu Pieśni i Tańca „Zamojszczyzna” (fot. J. Caba) / “Zamojszczyzna” Song and Dance Group (photo by J. Caba)

Kultura ludowa

Folk culture

Kultura ludowa

Kultura ludowa Roztocza, przekazywana z pokolenia na pokolenie, kształtowała się przez całe stulecia. Jej początki wiążą się z osadnictwem ruskim i wołoskim. Warunki geograficzne dla osadnictwa były tu bardzo dobre, choć z drugiej strony jego rozwój hamowały wieloletnie walki polsko-litewsko-węgierskie oraz najazdy tatarskie. Ludność ruska zaczęła przybywać na ten teren już od drugiej połowy X w., zagęszczając sieć osadniczą. W XIV i XV w. na Roztoczu pojawili się Wołosi, którzy przybyli z terenów współczesnej Rumunii i Mołdawii. Ślady kultury ruskiej i wołoskiej można odnaleźć dziś nie tylko w strojach ludowych, ale też w nazwach miejscowości, np. Horyszów Ruski (obecnie: Horyszów) czy Ruda Wołoska, a także w nazwiskach, np. Rusin albo Wołoszyn. Największe znaczenie kultura ludowa Roztocza zyskała w okresie zaborów, kiedy ludność łączyła szczególną więź społeczną i przywiązanie do polskiej tradycji. Wpływ na kulturę ludową regionu miała Ordynacja Zamojska, zajmująca większą część Roztocza. Przenikały na ten teren obce wzorce ze stolicy Ordynacji – Zamościa. Tradycyjne formy kultury, jak folklor i sztuka ludowa, przetrwały na wsiach. Trudno już dziś odnaleźć kryte słomą lub gontem drewniane, bielone chaty. Pozostały tylko tradycje. Jedną z nich jest chodzenie kolędników od domu do domu w okresie Bożego Narodzenia.

Z dawnego zwyczaju splatania wieńca dożynkowego po zakończonych żniwach i wręczania go gospodarzowi powstała tradycja organizowania dożynek gminnych, powiatowych i diecezjalnych.

Skansen w Zaburzu, gmina Radecznica (fot. M. Bielecka)
Heritage park in Zaburze, Radecznica Commune (photo by M. Bielecka)

Tradycje ludowe kultywują koła gospodyń wiejskich, zespoły folklorystyczne i twórcy ludowi: rzeźbę, plastyką obrzędową, kowalstwem, garncarstwem i ceramiką, plecionkarstwem oraz pisankarstwem.

W powiecie zamojskim działają zespoły śpiewacze kół gospodyń wiejskich, kapele ludowe, orkiestry dęte, chóry, Zespół Tańca Ludowego „Zwierzyniacy” ze Zwierzyńca oraz ludowe zespoły teatralne z Topólczy i Adamowa.

By zachować dziedzictwo kulturowe wsi, tworzone są skanseny i izby regionalne. Takim skansenem jest Zagroda Guciów – chałupa i stodoła z XIX w. oraz obora z początku XX w., zbudowane w konstrukcji zrębowej, kryte strzechą. Wewnątrz budynków prezentowane są stare sprzęty i narzędzia, minerały i skamieniałości z Roztocza oraz prace roztoczańskich twórców ludowych.

Ekspozycje związane z dawnym życiem na wsi i pracą rolników można też obejrzeć w Regionalnej Izbie Pamięci w Wysokiem. Organizowane są tu spotkania z tradycją, podczas których zwiedzający mogą poznać praktyczne zastosowanie zgromadzonych sprzętów.

Narzędzia pracy wiejskich rzemieślników oraz wieńce dożynkowe są prezentowane w zabytkowym spichlerzu przy klasztorze w Krasnobrodzie. Wiele narzędzi rolniczych i przedmiotów codziennego użytku, wykorzystywanych w gospodarstwach wiejskich, zgromadzono także w Muzeum Rolnictwa, utworzonym w 1987 r. przy Ośrodku Doradztwa Rolniczego w Sitnie.

Folk culture

Centuries-old folk culture in the Roztocze region has been passed from generation to generation. Its beginnings are connected with Russian and Wallachian settlements. Geographical conditions for settlement were very favourable here but the development of folk culture was often hindered by long-lasting fights between Poles, Lithuanians and Hungarians as well as by Tartar invasions. Russians started to come to the area in the second half of the 10th century and quickly mixed with native people. In the 14th and the 15th centuries Wallachians appeared in the Roztocze district; they came from Romania and Moldova. Traces of Russian and Wallachian cultures are visible not only in folk costumes but also in the names of places, i.e. Horyszów Ruski (present name: Horyszów) or Ruda Wołoska and in last names, i.e. Rusin and Wołoszyn. Folk culture became extremely significant at the time of partitions, when people became united with a special social bond and commitment to Polish tradition. Ordynacja Zamojska, which encompassed a greater part of the Roztocze district, also had an impact on the folk culture of the region by adding different patterns coming from the capital of Ordynacja – Zamość. Some traditional forms of culture, such as folklore and folk art, have been preserved in villages. At present it is hard to find wooden, whitewashed cottages covered with straw or shingles. Only traditions and customs have been preserved, such as carolling at Christmas. The tradition of commune, county and diocese harvest festival originated from the former custom of making a wreath after a harvest by farm labourers and giving it to the farmer. Folk tradi-

Chałupa w Zakłodzie, koniec XIX w. (ze zbiorów M. Pastuszak)

Cottage in Zakłodzie, end of the 19th century (photograph from M. Pastuszak's collection)

tions are cultivated by farmers' wives' associations, folk bands and folk artists in the form of sculpture, traditional folk arts and crafts, blacksmithing, pottery and ceramics, plaiting and Easter eggs painting. In Powiat Zamojski there are singing groups of farmers' wives' associations, folk bands, brass bands, choirs, Zespół Tańca Ludowego "Zwierzyniacy" from Zwierzyniec and folk theatre groups from Topólcza and Adamów. In order to preserve the cultural heritage of villages heritage parks and regional chambers have been established. One example of a heritage park is Zagroda Guciów – a cottage and a barn dating back to the 19th century and a cowshed dating back to the beginning of the 20th century, both of log frame structure and covered with straw. There are exhibitions

of old appliances and tools, minerals and fossils from the Roztocze district and works of the local folk artists in the buildings. Exhibits connected with the old life of villages and farmers' work are presented in Regionalna Izba Pamięci in Wysokie. It is also a venue of meetings with tradition at which visitors can become familiar with practical application of collected appliances. Tools used by village craftsmen and harvest wreaths are also on display in the old granary at the monastery in Krasnobród. Many agricultural tools and everyday objects used on farms are also exhibited in the Museum of Agriculture established in 1987 in Ośrodek Doradztwa Rolniczego in Sitno.

Dożynki w Sądziadce, 1935 r. (ze zbiorów M. Pastuszak)

Harvest festival in Sądziadka, 1935 (photograph from M. Pastuszak's collection)

Para w stroju ludowym – Zespół Pieśni i Tańca „Zamojszczyzna” (fot. J. Cabaj)
Pair in folk costumes – “Zamojszczyzna” Song and Dance Group (photo by J. Cabaj)

Grupa Zespołu Pieśni i Tańca „Zamojszczyzna” (Fot. J. Cabaj) / “Zamojszczyzna” Song and Dance Group (photo by J. Cabaj)

Zespół Tańca Ludowego „Zwierzyniaci” (Fot. zbiory ZTL Zwierzyniaci) / Zwierzyniaci Folk Dance Group, photograph from ZTL Zwierzyniaci's collection

XX Zamojskie Dni Folkloru w Zwierzyńcu 2019 r., przemówienie Starosty Zamojskiego Stanisława Grzeško (fot. K. Seroka)
20th Days of Folklore in Zwierzyniec in 2019, speech by Zamość Starost Stanisław Grzeško (photo by K. Seroka)

Chór „Zorza” ze Skierbieszowa na tle Kościoła na Wodzie w Zwierzyńcu (fot. K. Seroka)
"Zorza" choir from Skierbieszów in front of Church on Water in Zwierzyniec (photo by K. Seroka)

Korowaj (rodzaj obrzędowego pieczywa weselnego) Koła Gospodyń Wiejskich z Nielisza (fot. J. Cabaj)
Korowaj (wedding bread) of Farmers' Wives' Association from Nielisz (photo by J. Cabaj)

Powitanie gości dożynkowych przez gospodarza dożynek Starostę Zamojskiego Stanisława Grzeško (fot. K. Seroka)
Greeting of harvest guests by Stanisław Grzeško – Zamość Starost (photo by K. Seroka)

(Od prawej) Wicepremier Jacek Sasin, poseł do Parlamentu Europejskiego Beata Mazurek oraz Starosta Zamojski Stanisław Grzeško, Dożynki Powiatowo-Gminne w Starym Zamościu 2019 r. (fot. K. Seroka)

(From the right) Jacek Sasin - Deputy Prime Minister, Beata Mazurek - Member of the European Parliament, Stanisław Grzeško – Zamość Starost, County and Commune Harvest Festival in Stary Zamość in 2019 (photo by K. Seroka)

Tradycyjne wręczenie chleba Gospodarzom Dożynek - Staroście Zamojskiemu Stanisławowi Grzeško oraz Wójtowi Gminy Stary Zamość Waldemarowi Raczyńskiemu (Fot. K. Seroka)
Traditional handing in of bread to Zamość Starost Stanisław Grzeško and to Zamość Commune Administrator Waldemar Raczyński (photo by K. Seroka)

Dożynki Powiatowo-Gminne w Starym Zamościu 2019 r. (Fot. K. Seroka)
County and Commune Harvest Festival in Stary Zamość in 2019 (photo by K. Seroka)

Odnaki honorowe „Zasłużony dla Rolnictwa” (fot. K. Seroka)
Badges "Honored Farmer" (photo by K. Seroka)

Para tancerzy w strojach ludowych z Zespołu Pieśni i Tańca „Zamojszczyzna” (fot. K. Seroka)
Pair of dancers in folk costumes from "Zamojszczyzna" Song and Dance Group (photo by K. Seroka)

Chleb dożynkowy upieczony według tradycyjnej receptury (fot. K. Seroka)
Harvest bread baked according to a traditional recipe (photo by K. Seroka)

Wieniec dożynkowy Koła Gospodyń Wiejskich w Mocówce, gmina Łąbanie (fot. K. Seroka)

Harvest wreath made by Farmers' Wives' Association in Mocówka, Łąbanie Commune (photo by K. Seroka)

Wmurowanie aktu erekcyjnego pod budowę pomnika. Święto Kawalerii Polskiej – 99. rocznica bitwy pod Komarowem (Fot. K. Wiśniewska)
Laying of the act of foundation of monument. Holiday of Polish Cavalry – 99th Anniversary of the Battle of Komarów (photo by K. Wiśniewska)

Święto Kawalerii Polskiej – 99. rocznica bitwy pod Komarowem, 22-25 sierpnia 2019 r. Inscenizacja bitwy (Fot. J. Cabaj)
Holiday of Polish Cavalry – 99th Anniversary of the Battle of Komarów 22-25 August 2019
Re-enactment of the battle (photo by J. Cabaj)

Przemówienie Starosty Zamojskiego Stanisława Grzeško podczas Świąta Kawalerii Polskiej – 99. rocznicy bitwy pod Komarowem, 22-25 sierpnia 2019 r. (fot. K. Wiśniewska)
Speech by Stanisław Grzeško – Zamość Starost, during the Holiday of Polish Cavalry – 99th Anniversary of the Battle of Komarów 22-25 August 2019 (photo by K. Wiśniewska)

Inscenizacja bitwy – Święto Kawalerii Polskiej – 99. rocznica bitwy pod Komarowem, 22-25 sierpnia 2019 r. (fot. K. Wiśniewska)

Re-enactment of the battle - Holiday of Polish Cavalry – 99th Anniversary of the Battle of Komarów 22-25 August 2019 (photo by K. Wiśniewska)

Święto Kawalerii Polskiej – 99. rocznica bitwy pod Komarowem, 22-25 sierpnia 2019 r. Inscenizacja bitwy (fot. J. Cabaj)

Holiday of Polish Cavalry – 99th Anniversary of the Battle of Komarów 22-25 August 2019. Re-enactment of the battle (photo by J. Cabaj)

Pokazy wojskowe podczas Święta Kawalerii Polskiej – 99. rocznicy bitwy pod Komarowem, 22-25 sierpnia 2019 r. (Fot. K. Wiśniewska)
Military shows during Holiday of Polish Cavalry – 99th Anniversary of the Battle of Komarów 22-25 August 2019 (photo by K. Wiśniewska)

Święto Kawalerii Polskiej – 99. rocznicy bitwy pod Komarowem, 22-25 sierpnia 2019 r. Inscenizacja bitwy (Fot. J. Cabaj)
Holiday of Polish Cavalry – 99th Anniversary of the Battle of Komarów 22-25 August 2019. Re-enactment of the battle (photo by J. Cabaj)

Składanie wieńców przed pomnikiem przez Starostę Zamojskiego Stanisława Grzeško – 80. rocznica wybuchu II wojny światowej oraz Powiatowa Inauguracja Roku Szkolnego 2019/2020 w Suchowoli, 2 września 2019 r. (fot. K. Wiśniewska)
Laying of wreaths in front to the monument by Stanisław Grzeško – Zamość Starost – 80th Anniversary of Outbreak of WW II and Inauguration of School Year 2019/2020 in Suchowola, 2 September 2019 (photo by K. Wiśniewska)

Złożenie wieńców i ceremoniał wojskowy – 80. rocznica wybuchu II wojny światowej oraz Powiatowa Inauguracja Roku Szkolnego 2019/2020 w Suchowoli, 2 września 2019 r. (fot. K. Wiśniewska)

Laying of wreaths and Military Ceremony – 80th Anniversary of Outbreak of WW II and Inauguration of School Year 2019/2020 in Suchowola, 2 September 2019 (photo by K. Wiśniewska)

Samodzielne Publiczne Sanatorium w Krasnobrodzie z lotu ptaka (Fot. Zbiory Samodzielnego Publicznego Sanatorium w Krasnobrodzie)
Bird's eye view of Independent Public Health Resort in Krasnobród (photograph from the collection of Independent Public Health Resort in Krasnobród)

Gospodarka

Economy

Lokomotywa pociągowa PKP LHS Sp. z o.o. na trasie linii kolejowej nr 65 (fot. arch. PKP LHS)
PKP LHS Sp. z o.o. train locomotive on railway route No 65 (photo from PKP archives)

Gospodarka

Obszar powiatu zamojskiego jest w przeważającej części terenem rolniczym i leśnym. Zalesienie powiatu wynosi 23,3%, natomiast użytki rolne, w skład których wchodzi grunty orne, sady, łąki i pastwiska, zajmują ponad 69% ogólnej powierzchni.

Najsilniejszą gałęzią gospodarki powiatu jest rolnictwo. Funkcjonuje tu ponad 25 tys. gospodarstw rolnych.

Przeważa produkcja zbóż, buraków cukrowych, owoców i warzyw. Najżyźniejsze gleby – lessowe występują w północnej i wschodniej części powiatu zamojskiego.

Największe przedsiębiorstwa obsługujące rolnictwo regionu to: Zamojskie Zakłady Zbożowe, Wytwórnia Pasz Agri Plus Sp. z o.o., Chłodnia „Mors”. Lubelski Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Końskowoli Oddział w Sitnie prowadzi szkolenia dotyczące rozwoju wsi poprzez podnoszenie konkurencyjności rynkowej gospodarki rolnej. Od wielu lat jest organizatorem Wystawy Zwierząt Hodowlanych, Maszyn i Urządzeń Rolniczych.

Ważną funkcję gospodarczą w powiecie zamojskim pełni Linia Hutnicza Szerokotorowa – Zamość-Bortatycze, a Terminal Przeładunkowy Brody Małe – w gminie Szczepleszyn. Linia LHS to najdłuższa na terenie Polski kolejowa linia szerokotorowa przeznaczona do transportu towarowego.

W powiecie zamojskim działa około 6 tys. podmiotów gospodarczych. Dużą grupę stanowią zakłady remontowo-budowlane, transportowe i meblarskie. Do największych firm należą: Zakłady Tłuszczowe w Bodaczowie, Zakład Produkcji Mebli „Jobon” w Zwierzyńcu oraz „ATM Meble Repeccy” w Skokówce.

Położenie powiatu zamojskiego na terenach atrakcyjnych turystycznie sprzyja powstawaniu licznych gospodarstw agroturystycznych. Najwięcej jest ich w Krasnobrodzie, Zwierzyńcu, Skierbieszowie i Adamowie. Wypoczynek w gospodarstwach wiejskich oferują także mieszkańcy Nielisza. Zbiornik wodny w Nieliszu, o powierzchni około 950 ha, który jest największym zbiornikiem wodnym w województwie lubelskim, jest ostoją dla ptactwa i rajem dla wędkarzy. Zlokalizowane jest na nim także gminne kąpielisko „Moczydło”. Na atrakcyjność ruchu turystycznego wpływają również inne zbiorniki wodne, w Krasnobrodzie oraz w Jacni. Dodatkowym atutem regionu jest możliwość skorzystania zimą ze stoku narciarskiego w Jacni. Powiat ma dobrze rozwiniętą bazę hotelarsko-gastronomiczną.

Na jego terenie działa także lotnisko zlokalizowane na obrzeżach Zamościa, w miejscowości Mokre, które obsługuje cywilny ruch lotniczy. Aeroklub oferuje loty turystyczne nad Zamościem i Roztoczem. Prowadzi szkolenia szybowcowe, samolotowe i spadochronowe. Co tydzień na kilka godzin teren lotniska zamienia się w giełdę towarowo-samochodową.

Starostwo Powiatowe w Zamościu wspiera działania w zakresie turystyki i wypoczynku, realizuje także zadania z zakresu promocji zdrowia i profilaktyki zdrowotnej. Usługi medyczne w powiecie świadczą zakłady opieki zdrowotnej i sanatoryjnej. Ponadto w Zamościu działa Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, które nadzoruje pracę domów pomocy społecznej oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Pejzaż żniwny (Fot. J. Cabaj) / Harvest landscape (photo by J. Cabaj)

Economy

Powiat Zamojski consists mostly of agricultural land and forest areas. Afforestation of the county is 23.3% whereas agricultural land which includes arable land, orchards, meadows and pasture takes up over 69% of the total area. Consequently, agriculture is the major branch of economy in the county. There are over 25 thousand farms in the area; they are mostly engaged in the production of grains, sugar beets, fruit and vegetables. The most fertile loess soils are in the northern and eastern part of Powiat Zamojski. Major regional enterprises engaged in agriculture include Zamojskie Zakłady Zbożowe, Wytwórnia Pasz Agri Plus Sp. z o.o. and Chłodnia "Mors". Lubelski Ośrodek Doradztwa Rolniczego based in Końskowola Branch in Sitno conducts training courses in the development of villages by increasing market competitiveness of agricultural economy. For many years it has organised Wystawa Zwierząt Hodowlanych, Maszyn i Urządzeń Rolniczych – Exhibition of Farm Animals and Agricultural Machines and Equipment. Linia Hutnicza Szerokotorowa – Broad Gauge Metallurgy Line Zamość-Bortatycze and a handling terminal Brody Małe play an important economic role in Powiat Zamojski. The LHS line is the longest Polish broad gauge railway line used for transportation of goods.

There are about 6 thousand business entities in Powiat Zamojski, including renovation and construction companies, transportation and furniture-making companies. The largest of them include Zakłady Tłuszczowe in Boda-

czów, Zakład Produkcji Mebli "Jobon" in Zwierzyniec and "ATM Meble Repeccy" in Skokówka.

Due to the fact that Powiat Zamojski is located in the area which is attractive to tourists, many agricultural farms have been set up in Krasnobród, Zwierzyniec, Skierbszów and Adamów, to name just a few. Another place attractive to tourists is Nielisz with its artificial lake whose area is about 950 hectares (the largest artificial lake in Województwo Lubelskie) and which is a bird refuge and anglers' paradise. Visitors can also use a beach resort "Moczydło" located nearby; other artificial lakes are located in Krasnobród and Jacnia. In winter visitors can use a ski slope in Jacnia. There are numerous guest houses and restaurants in the country. On the outskirts of Zamość in Mokre there is a small airport, which operates civil air traffic. The local flying club offers tourist flights over Zamość and the Roztocze district and conducts plane, glider and parachute training courses. On every Sunday the area of the airport changes into a car and goods market.

Starostwo Powiatowe in Zamość supports the activities connected with the development of tourism and implements many projects connected with promotion of health and prevention of disease. Medical services in the county are provided by health care centres and health resorts. In Zamość there is Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie – County Family Assistance Centre, which supervises the work of nursing homes and educational and care facilities.

Żniwa – okolice Łazisk (fot. Archiwum Zespołu Lubelskich Parków Krajobrazowych) / Harvest near Łaziska (photo by AZLPK)

Czereśnie (fot. J. Cabaj) / Cherries (photo by J. Cabaj)

Czerwona porzeczka (fot. J. Cabaj) / Red currant (photo by J. Cabaj)

Sad (fot. J. Cabaj) / Orchard (photo by J. Cabaj)

Kwiaty gruszy (Fot. J. Cabaj)
Pear blossom (photo by J. Cabaj)

Kwiat i owoc jabłoni (Fot. J. Cabaj)
Apple-tree blossom and fruit (photo by J. Cabaj)

Rozlewnia wody Rodowita z Roztocza (Fot. Nativiana Roztocze sp. z o. o.)
Bottling plant of Rodowita water from Roztocze (photo: Nativiana Roztocze sp. z o. o.)

Zakłady Tłuszczowe w Bodaczowie (Fot. J. Cabaj)
Fat Processing Plant in Bodaczów (photo by J. Cabaj)

Zakład Produkcji Mebli „Jobon” w Zwierzyńcu (fot. J. Cabaj) / „Jobon” Furniture Plant in Zwierzyniec (photo by J. Cabaj)

Zamojskie Zakłady Zbożowe (fot. archiwum Zamojskie Zakłady Zbożowe) / Grain plant in Zamość (photo from Grain plant archives)

Wyciąg narciarski w Jacni (fot D. Bojar)
Ski-lift in Jacnia (photo by D. Bojar)

Aeroklub Ziemi Zamojskiej (fot. J. Cabaj)
Aeroclub of Ziemia Zamojska (photo by J. Cabaj)

Pokazy lotnicze Aeroklubu Ziemi Zamojskiej (fot. J. Cabaj)
Air show of Aeroclub of Ziemia Zamojska (photo by J. Cabaj)

Sanatorium w Krasnobrodzie, dawny pałac Fudakowskich (fot. J. Cabaj)
Health resort in Krasnobród, former Fudakowskis' palace (photo by J. Cabaj)

Nowy budynek Sanatorium w Krasnobrodzie (fot. J. Cabaj) / New building of health resort in Krasnobród (photo by J. Cabaj)

Samodzielne Publiczne Sanatorium Rehabilitacyjne im. Janusza Korczaka w Krasnobrodzie

usytuowane jest na terenie Krasnobrodzkiego Parku Krajobrazowego, w bezpośrednim sąsiedztwie otuliny Roztoczańskiego Parku Narodowego i rezerwatu „Święty Roch”. Sanatorium istnieje od 1957 r. i zlokalizowane jest w części Krasnobrodu zwanej Podzamkiem, w starym majątku dworskim, w którego posiadanie wchodziłi wszyscy kolejni właściciele Krasnobrodu. Całość stanowi zespół pałacowo-parkowy wpisany do rejestru wo-

jewódzkiego konserwatora zabytków. W bliskim otoczeniu Sanatorium znajdują się: zalew, stawy i lasy sosnowo - jodłowo - świerkowe, wydzielające olejki eteryczne. Są tam idealne warunki do odpoczynku – spokój, rozległa przestrzeń zachęcająca do spacerów różnymi ścieżkami spacerowymi, dużo zieleni, odprężające zabiegi SPA. Placówka zajmuje się leczeniem i rehabilitacją osób ze schorzeniami narządów ruchu, neurologicznymi, układu oddechowego, jak również z otyłością. Od 2007 r. funkcjonuje tam przychodnia uzdrowskowa, oferująca porady lekarskie oraz zabiegi rehabilitacyjne. (www.sanatorium-krasnobrod.pl)

Sanatoryjne zabiegi (fot. arch. sanatorium) / Health resort treatments (photo from Health Resort archives)

Hipoterapia
(fot. arch. sanatorium)
Hippotherapy
(photo from Health
Resort archives)

Samodzielne Publiczne Sanatorium Rehabilitacyjne im. Janusza Korczaka – The Janusz Korczak Independent Public Rehabilitation Health resort in Krasnobród is located in the area of Krasnobrodzki Park Krajobrazowy, near the protection zone of Roztoczański Park Narodowy and "Święty Roch" nature reserve. The health resort has been operating since 1957. It is located in the part of Krasnobród called Podzamek, in an old manor house which once belonged to successive owners of the town. The palace and park complex are inscribed into the register of historical treasures kept by Wojewódzki Kon-

serwator Zabytków- Province Conservation Officer. Near the health resort there are artificial lakes, ponds and fir, pine and spruce forests which secrete volatile oils. The place offers perfect conditions for rest – peace and quiet, hiking and walking routes, a lot of greenery and refreshing spa treatments. The centre offers treatment and rehabilitation to people suffering from obesity and musculoskeletal, neurological and respiratory tract diseases. Since 2007 there has been an outpatient clinic which offers medical advice and rehabilitation treatment. (www.sanatorium-krasnobrod.pl)

Obiekt sanatoryjny, dawny pałac Fudakowskich (fot. archiwum sanatorium)

Health resort facility, former Fudakowskis' palace in Krasnobród (photo from Health Resort archives)

Dom Pomocy Społecznej w Ruskich Piaskach (fot. archiwum DPS w Ruskich Piaskach)
Nursing Home in Ruskie Piaski (photo from Nursing Home archives)

Dom Pomocy Społecznej w Ruskich Piaskach jest placówką stacjonarną przeznaczoną dla 59 przewlekle psychicznie chorych kobiet. Dom świadczy usługi bytowe opiekuńcze i wspomagające zgodne z obowiązującym standardem. Placówka usytuowana jest w zespole pałacowo-parkowym na skraju wsi Ruskie Piaski, położonej około 20 km od Zamościa. Historycznie majątek, w którym obecnie mieści się Dom Pomocy Społecznej, jako obiekt typowo folwarczny przechodził z rąk do rąk. Zapisy o nim pojawiają się już w XV w. Na początku XVI w. właścicielem Ruskich Piask został Florian Zamoyski. W rękach rodziny Zamoyskich wieś pozostała do XVIII w. W 1988 r. wojewoda zamojski powołał Dom Pomocy Społecznej. Dom jest otwarty na współpracę z lokalnymi placówkami oświatowymi, jest też chętnie odwiedzany przez turystów, dla

których stale udostępniony jest park i teren na zewnątrz obiektu. Niedawno został zrealizowany projekt rewitalizacji założenia pałacowo-ogrodowego. Inwestycja ta przyniosła nowe możliwości zamieszkującym tu osobom, ponieważ wprowadzono do usług DPS innowacyjną formę aktywizacji osób chorych psychicznie – terapię ogrodem, czyli hortiterapię. Są w niej wykorzystywane terapeutyczne właściwości roślin oraz przestrzeni ogrodu, a także zaangażowanie w pracę fizyczną przy prowadzeniu i pielęgnacji ogrodu dla ściśle określonych grup osób ze zdiagnozowanymi zaburzeniami i problemami. Jednocześnie realizacja projektu stworzyła nową wartość społeczno-ekonomiczną w gminie Nielisz, powiększając potencjał turystyczny regionu o możliwość zwiedzania kompleksu pałacowo-parkowego przy DPS.

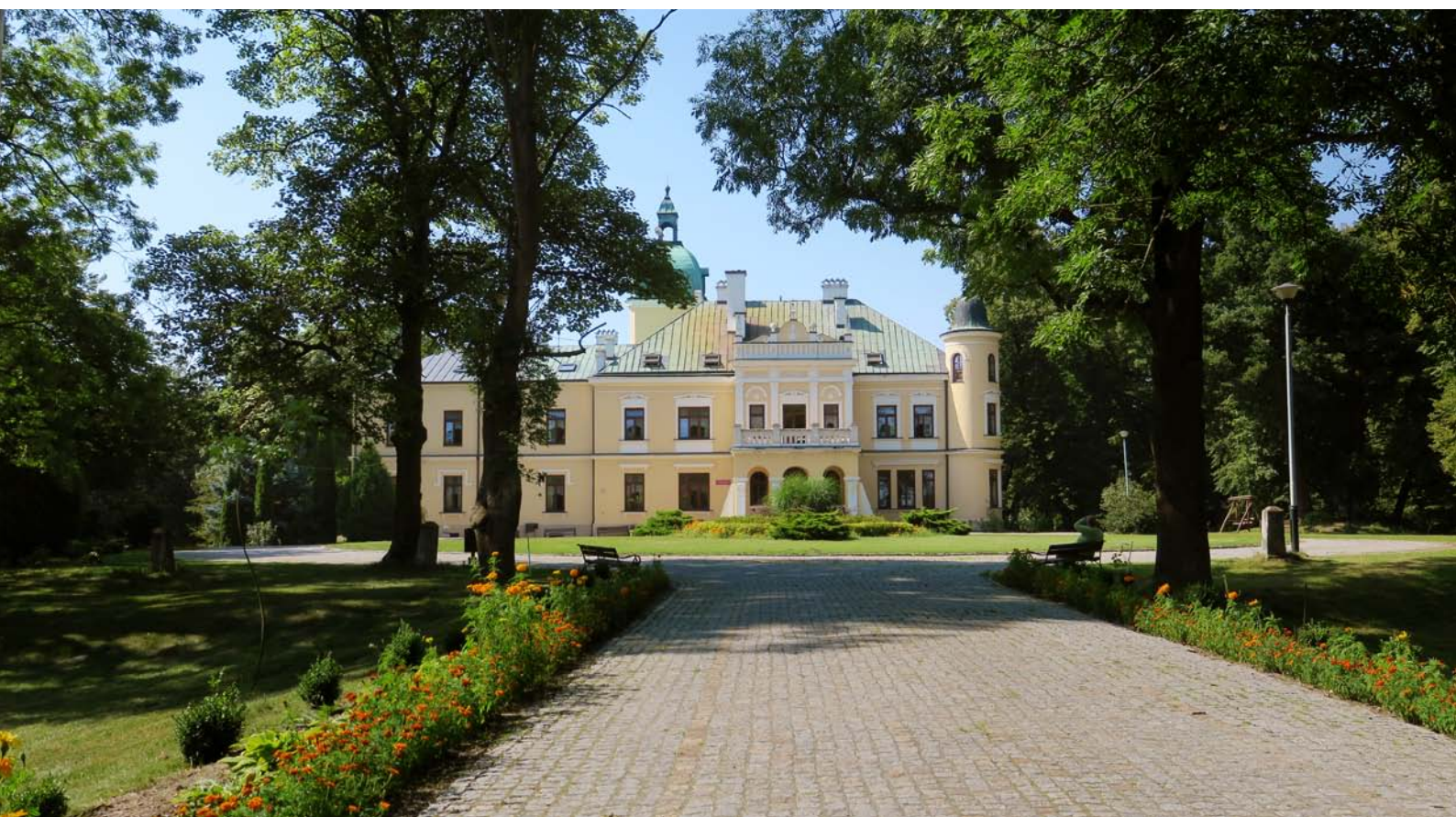
Dom Pomocy Społecznej – Nursing

Home in Ruskie Piaski is a stationary facility intended for 59 women with chronic mental diseases. The home offers accommodation and care services in accordance with the current standards. It is located in a palace and park complex on the outskirts of the village of Ruskie Piaski, situated about 20 km from Zamość. The historical building which now houses Dom Pomocy Społecznej often changed owners. It was first mentioned in documents in the 15th century. At the beginning of the 16th century Florian Zamoyski became the owner of Ruskie Piaski. The village remained the property of the Zamoyskis till the 18th century. In 1988 Wojewoda Zamojski set up Dom Pomocy Społecznej in the building. The facility cooperates with local educational facilities and is often visited by tourists, who have access to the park and the area outside the building. Recently a renovation project of the facility has been implemented; part of the project was creating a garden in the park. As a result, hortotherapy – garden therapy – an innovative form of activation of the

patients was introduced. It is based on using therapeutic properties of plants and garden space as well as engagement in physical work in the garden with patients with diagnosed disorders and diseases. Project implementation has also created new social and economic assets in the commune of Nielisz by increasing the tourist potential of the region and providing tourists with a possibility of visiting the park and the garden.

Dom Pomocy Społecznej w Ruskich Piaskach (fot. K. Seroka) / Nursing Home in Ruskie Piaski (photo by K. Seroka)

Dom Pomocy Społecznej „Pod Modrzewiami” w Szczepieszynie powołany do życia w 1966 r., został zlokalizowany w zabytkowym zespole pałacowo-parkowym w Klemensowie. Z uwagi na zabytkowy charakter obiektu wielu rozwiązań technicznych nie można było tam wprowadzić. Ale w maju 2009 r. nowy budynek Domu Pomocy Społecznej został oficjalnie otwarty i mieszkanki z Klemensowa zamieszkały w nowym siedzibie w Szczepieszynie. Placówka przeznaczona jest dla 70 kobiet dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie. Budynek i jego otoczenie pozbawione są barier architektonicznych. Mieszkanki mają zapewnione warunki bezpiecznego i godnego życia, intymność, niezależność, umożliwiony rozwój osobowości oraz – w miarę ich możliwości – samodzielność. Mieszkankom przebywającym w DPS zapewnia się usługi bytowe, opiekuńcze, edukacyjne, społeczne i religijne. Taka działalność na rzecz drugiego człowieka ma na celu zaspokojenie jego podstawowych potrzeb psychicznych (bliższości, życzliwości, ciepła i zainteresowania). Nad stanem zdrowotnym mieszanek czuwają pielęgniarki i opiekunki, a stałą opiekę lekarską sprawują lekarz rodzinny, psychiatra i psycholog. W zakresie rehabilitacji mieszkanki korzystają z sali ćwiczeń i fizykoterapii. Kadra Domu to profesjonalnie przygotowani pracownicy, budujący atmosferę zrozumienia, empatii i spokoju w poszanowaniu godności swoich podopiecznych. (www.dps.szczepieszyn.domypomocy.pl)

Dom Pomocy Społecznej „Pod Modrzewiami” w Szczepieszynie (fot. J. Cabaj)
“Pod Modrzewiami” Nursing Home in Szczepieszyn (photo by J. Cabaj)

Dom Pomocy Społecznej im. św. Siostry Faustyny w Krasnobrodzie ma 130 miejsc dla osób w podeszłym wieku i niepełnosprawnych fizycznie. Położony jest w strefie uzdrowiskowej w sąsiedztwie Krasnobrodzkiego Parku Krajobrazowego, stawów, kościoła, jak również osiedla mieszkalnego. Każdy mieszkaniec może rozwijać swoje zainteresowania poprzez udział w zajęciach terapeutycznych, spotkaniach integracyjnych i okolicznościowych. Sąsiedztwo kościoła, kaplica w Domu oraz codzienne usługi kapelana umożliwiają kontynuację praktyk religijnych i rozwój duchowy. Pracę terapeutyczną i kulturalną odzwierciedla prowadzenie strony internetowej Domu. (www.dps-krasnobrod.pl)

Dom Pomocy Społecznej – Nursing Home “Pod Modrzewiami” in Szczepieszynie was established in 1966 in a historical palace and park complex in Klemensów. Due to the historical nature of the building, only few technical solutions could be introduced in the facility. However, in May 2009 a new nursing home was opened and the patients from Klemensów were moved to the new facility in Szczepieszyn. The home can accommodate 70 mentally retarded adult women. There are no architectural barriers in the building and its surroundings. The patients live in a safe environment, they are relatively independent and have a possibility to develop their personality, depending on their condition. The patients are provided with accommodation and well as care, educational, social and religious services. Their basic psychological needs, such as the need of closeness, friendliness, warmth and interest are satisfied. Nurses and caregivers take care of the health of the patients who are also provided with permanent services of a doctor, a psychologist and a psychiatrist. They can use a gym and are provided with rehabilitation treatment and physical therapy. The staff of the facility includes well-educated employees, who know how to create friendly atmosphere, are full of empathy and respect the dignity of the patients. (www.dps.szczepieszyn.domypomocy.pl)

Dom Pomocy Społecznej im. św. Siostry Faustyny w Krasnobrodzie
(fot. archiwum DPS w Krasnobrodzie)
St. Sister Faustyna Nursing Home in Krasnobród
(photo from Nursing Home archives)

Dom Pomocy Społecznej im. św. Siostry Faustyny – the St. Sister Faustyna Nursing Home in Krasnobród can accommodate 130 elderly people and those who are physically disabled. It is located near Krasnobrodzki Park Krajobrazowy, ponds, a church and a residential district of the town. Patients can develop their interests and take part in therapeutic classes, integration meetings and different cultural events. Vicinity of a church, a chapel in the facility and priest's services make it possible for the patients to develop spiritually and practise their religion. More information about therapeutic and cultural work done at the facility is available at www.dps-krasnobrod.pl

Dom Pomocy Społecznej w Majdanie Wielkim powstał w 1994 r. jako filia DPS-u Krasnobród. W roku 1997 r. powołany został jako samodzielna jednostka organizacyjna budżetowa, prowadzona przez Powiat Zamojski. Ma charakter stałego pobytu. Dom Przeznaczony jest dla 64 przewlekłe psychicznie chorych mężczyzn. Dom ma pełną standaryzację, usunięto bariery architektoniczne (wypożyczony jest w podjazd dla osób niepełnosprawnych oraz w windę). Zlokalizowany jest w sąsiedztwie słynnej kaplicy objawień z cudownym źródłem wód leczniczych oraz nieopodal klasztoru z XVII w. wybudowanego przez królową Marysieńkę Sobieską jako votum za uzyskane tu zdrowie.

Dom Pomocy Społecznej – Nursing Home in Majdan Wielki was set up in 1994 as a branch of the Nursing Home in Krasnobród. In 1997 it became an independent budget unit funded by Powiat Zamojski. This residential home is intended for 64 men with chronic mental disabilities. Architectural barriers have been removed; the facility is equipped with an access ramp and a lift. It is located near the well-known chapel of revelations with a miraculous spring of medicinal water and a monastery dating back to the 17th century built by Queen Marysieńka Sobieska as an expression of her gratitude for her recovery.

Dom Pomocy Społecznej w Majdanie Wielkim (Fot. J. Cabaj)
Nursing Home in Majdan Wielkim (photo by J. Cabaj)

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 2 w Zamościu świadczy pomoc psychologiczno-pedagogiczną dzieciom i młodzieży, zamieszkującym i uczęszczającym do szkół na terenie powiatu zamojskiego, a także rodzicom i nauczycielom. Swoje zadania realizuje w siedzibie poradni w Zamościu oraz w oddziale zamiejscowym w Szczebbrzeszynie. Działalność Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej nr 2 w Zamościu ukierunkowana jest na realizację potrzeb środowiska lokalnego. W poradni pracuje zespół psychologów, pedagogów, logopedów i doradców zawodowych, który posiada wieloletnie doświadczenie w zakresie profilaktyki i pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Poradnia wspiera wychowawczą funkcję rodzin, służy pomocą wychowawcom i opiekunom w wypełnianiu ich zadań opiekuńczych i edukacyjnych. Poradnia prowadzi stronę internetową, na której zamieszczane są m.in. aktualne informacje o działalności placówki, druki dla rodziców i nauczycieli oraz artykuły edukacyjne. Od listopada 2017 r. poradnia pełni funkcję wiodącego ośrodka koordynacyjno-rehabilitacyjno-opiekuńczego na obszarze powiatu zamojskiego. Jest to zadanie wynikające z rządowego programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”. (www.ppp2zamosc.pl)

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 2 w Zamościu – Psychological and Educational Counselling Centre No 2 in Zamość provides psychological and educational services to children and teenagers residing and attending schools in Powiat Zamojski as well as to parents and teachers. The services are provided in the centre's seat in Zamość and its branch in Szczebbrzeszyn. It addresses the needs of the local community. The staff of the centre consists of psychologists, teachers, speech therapists and career counsellors who have many years of experience in problem prevention and psychological and educational counselling. The centre supports families in carrying out their tasks and helps teachers and carers to perform their educational function. The website of the centre includes information about the activities of the facility, forms for parents and teachers and educational articles. Since November 2017 the centre has been a leading coordination, rehabilitation and caring centre in Powiat Zamojski. This task results from the state programme of complex support for families called “Za życiem”. (www.ppp2zamosc.pl)

Dom dla Matek z Małoletnimi Dziećmi i Kobiet w Cięży w Łabuniach (fot. archiwum Domu dla Matek z Małoletnimi Dziećmi i Kobiet w Cięży) / Home for Mothers with Minor Children and Pregnant Women in Łabunie (photo from Home for Mothers with Minor Children and Pregnant Women in Łabunie archives)

Dom dla Matek z Małoletnimi Dziećmi i Kobiet w Cięży w Łabuniach rozpoczął swoją działalność w dniu 1 września 2018 r. Placówka zapewnia całodobowy, okresowy pobyt matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży, a także ojcom z małoletnimi dziećmi i innym osobom sprawującym opiekę nad dziećmi, które znalazły się w sytuacji kryzysowej. Dom przeznaczony jest również dla dziewcząt niepełnoletnich w ciąży oraz w okresie okołoporodowym. Do podstawowych zadań domu w szczególności należą: zapewnienie schronienia i wsparcia, specjalistyczna pomoc w formie opieki terapeutycznej, psychologicznej, pedagogicznej, wychowawczej, pielęgnarskiej, pomoc w wychowaniu i opiece nad dziećmi oraz realizację zadań z zgodnie z programem „Za życiem”.

Dzienny Dom „Senior+” w Krasnobrodzie odpowiada na aktualne potrzeby seniorów poprzez zapewnienie im odpowiednich warunków lokalowych do przebywania oraz ciekawej oferty spędzania czasu wolnego. Z Dniennego Domu „Senior+” korzystają głównie mieszkańcy gminy Krasnobród, ale z oferty mogą korzystać również osoby powyżej 60. roku życia z całego powiatu zamojskiego. Wykonywane są specjalistyczne zabiegi fizykalne, takie jak laser, ultradźwięki, różnego rodzaju prądy. Kinezyterapia – leczenie ruchem jest indywidualnie dobrana do schorzeń i potrzeb. Prowadzone są ćwiczenia ogólnousprawniające i poprawiające kondycję. Stworzone warunki są kameralne i domowe. Pomieszczenia i gabinety dostosowane i ułatwiają poruszanie się osobom niepełnosprawnym.

Dom dla Matek z Małoletnimi Dziećmi i Kobiet w Cięży – House for Mothers with Minor Children and Pregnant Women in Łabunie became operational on 1 September 2018. The facility provides 24-hour temporary accommodation to mothers with minor children and pregnant women and to fathers with minor children and other people who are taking care of children and who have to face a crisis. The facility is also intended for underage pregnant girls and women in perinatal period. The basic tasks of the facility include providing shelter, support and specialist therapeutic, psychological, educational and nursing help as well as assistance in bringing up and educating children in accordance with “Za życiem” programme.

Dzienny Dom “Senior+” – Daycare centre “Senior+” in Krasnobród provides assistance in meeting current needs of elderly people by providing them with proper living conditions and interesting ways of spending their time. It is mostly residents of the commune of Krasnobród that use the facility but other residents aged above 60 from Powiat Zamojski can also come and spend their time here. Elderly people are provided with specialist physiotherapeutic treatments, such as laser, ultrasound electrical nerve stimulation as well as kine-sitherapy. General physical exercises improve the fitness of the elderly. There are facilities for the disabled.

Szpital w Szczepieszynie (fot. archiwum szpitala)
Hospital in Szczepieszyn (photograph from hospital archives)

Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej w Szczepieszynie. Szpital w byłym klasztorze oo. franciszkanów istnieje od 1812 r., kiedy to budynek wraz z kościołem powierzono opiece siostrom miłosierdzia (szarytkom). W tym samym roku hr. Konstanty Zamoyski, XIII ordynat zamojski, założył przy szpitalu w Szczepieszynie szkołę dla kształcenia personelu medycznego i schronisko dla ubogich, starców i kalek. W 1879 r. ustanowiono przy szpitalu ambulatorium dla zgłaszających się chorych, w którym wydawano bezpłatnie lekarstwa ludziom ubogim i samotnym. W tym małym prowincjonalnym szpitalu pracowało wielu znanych lekarzy, którzy zapisali się na trwałe nie tylko w annałach polskiej medycyny, ale także narodowej kultury. Jednak najbardziej znaczącą osobowością w dziejach tego szpitala był dr Zygmunt Klukowski, lekarz, historyk, bibliofil. Dr Zygmunt Klukowski pracował w Szczepieszynie przez 40 lat. Obecnie – po remoncie – szpital liczy trzy oddziały: wewnętrzny, ginekologiczny i chirurgiczny oraz izbę przyjęć. Placówka dysponuje także apteką, laboratorium i pracowniami: rentgenodiagnostyki, ultrasonografii i endoskopii. Szpital w swojej strukturze ma także Przychodnię Rejonową, w skład której wchodzi poradnie POZ, AOS oraz Rehabilitacja. (www.zoz-szczepieszyn.pl)

Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej w Szczepieszynie – Independent Public Medical Centre in Szczepieszyn.

The hospital has been located in the former Franciscan monastery since 1812 when the building and the church were taken over by the Sisters of Mercy. In the same year Count Konstanty Zamoyski, the 13th Entailer established a school for medical staff and a shelter for the poor, elderly and disabled at the hospital. In 1879 an outpatient clinic was set up at the hospital; it provided the poor and lonely people with medication free of charge. Many well-known doctors who worked in this small hospital went down in history due to their medical and cultural achievements. The most famous person in the history of the hospital was Zygmunt Klukowski, a doctor, historian and book-lover, who worked in Szczepieszyn hospital for 40 years. At present, after renovation, there are three departments in the hospital: internal diseases, gynecology and surgery as well as an admission room. The facility also has a pharmacy, a general laboratory and diagnostic radiology, ultrasound and endoscopic laboratories. The hospital runs Regional Outpatient Clinic which provides general medical services and rehabilitation treatment. (www.zoz-szczepieszyn.pl)

Szpital w Szczepieszynie
około 1922 r. (fot. arch. szpitala)
Hospital in Szczepieszyn in 1922,
photograph from hospital archives

Zespół Szkół Drzewnych i Ochrony Środowiska w Zwierzyncu (fot. J. Cabaj)

Complex of Wood Industry and Environmental Protection Schools in Zwierzyniec (photo by J. Cabaj)

Zespół Szkół Drzewnych i Ochrony Środowiska im. Jana Zamoyskiego

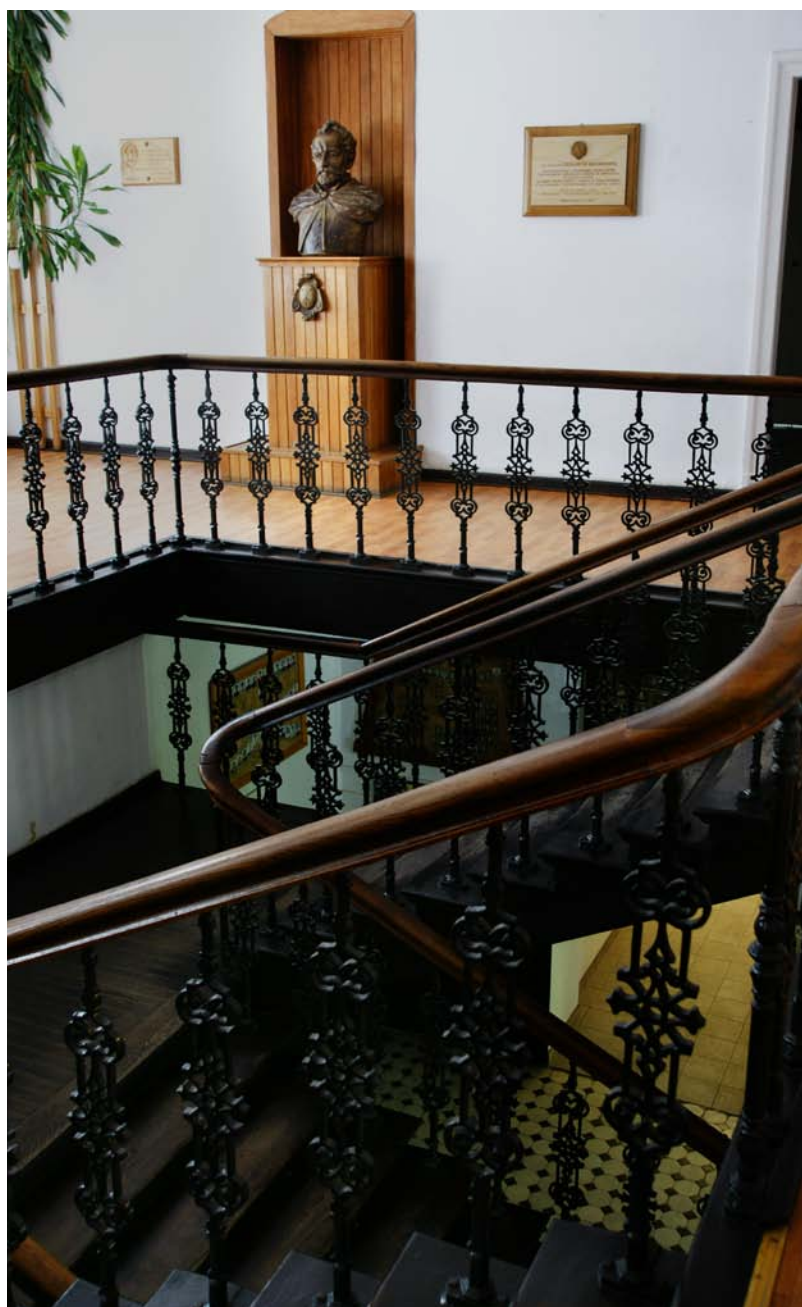
w Zwierzyncu to szkoła łącząca tradycję z nowoczesnością. Położona w zabytkowej części Zwierzynca tuż

obok „Zwierzynicza”, a naprzeciw Kościoła na Wodzie, będącego ważną częścią życia szkolnego od początku jego istnienia. Szkoła mieści się w budynkach dawnych biur Ordynacji Zamojskiej. Dzieje placówki dydaktyczno-wychowawczej zapoczątkowało Państwowe Gimnazjum Leśne otworzone w 1946 r. Od tego czasu szkoła zmieniała kierunki kształcenia i stopień organizacji. Niezmiennie jednak kultywuje tradycję przy jednoczesnym otwarciu na wyzwania współczesności. Od 2014 r. w szkole realizowane są projekty, które umożliwiają młodzieży odbywanie praktyk zagranicznych w ramach programu Erasmus+. W 2017 r. realizowany był także projekt w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER). Dzięki zagranicznym stażom w Niemczech, Anglii i Hiszpanii szkoła zapew-

nia młodzieży wysokie standardy edukacyjne i stwarza szansę optymalnego rozwoju.

W projekty Leonardo da Vinci 2011–2014, PO WER 2016/2017 i Erasmus+ 2014–2021 zaangażowana była grupa 310 osób. łączna kwota dofinansowania to 852 811,00 euro (3 581 805 zł). Wyjątkowym osiągnięciem szkoły w zakresie programów unijnych było uzyskanie w 2016 r. Karty jakości mobilności w obszarze kształcenia i szkolenia zawodowego w programie Erasmus+, którą w momencie jej przyznania wyróżnionych było tylko dziewięć placówek w Polsce. Karta uznaje operacyjną zdolność do zarządzania wysokiej jakości projektami mobilności oraz nagradza i wspiera wysiłki w zwiększaniu umiędzynarodowienia poprzez program Erasmus+. Przyznane tytuły Złotej Szkoły 2019 i Srebrnej Szkoły 2020 są obiektywnym znakiem jakości Zespołu Szkół Drzewnych i Ochrony Środowiska, wskaźnikiem wysokiego poziomu kształcenia w placówce, ściśle powiązanego z kompetentnym oddziaływaniem wychowawczym. (www.zsdios.internetdsl.pl)

Zespół Szkół Drzewnych i Ochrony Środowiska im. Jana Zamoyskiego – The Jan Zamoyski Complex of Wood Industry and Environmental Protection Schools in Zwierzyniec combines tradition with modernity. It is located in the historical part of Zwierzyniec next to “Zwierzynczyk” and opposite Kościółek na Wodzie, in the building of the former offices of Ordynacja Zamojska. The history of the school started with Państwowe Gimnazjum Leśne – State Middle School of Forestry set up in 1946. Since that time the school has changed its profile and structure many times; however, it has always cultivated tradition and has been open to modern challenges. Since 2014 projects which make it possible for the students to work as trainees abroad under Erasmus+ Programme have been implemented. In 2017 the school also implemented a project under Operating Programme Knowledge Education Development (PO WER). Thanks to internships in Germany, Austria, Great Britain and Spain the students are well-qualified and have a bigger chance of development. 310 people took part in Leonardo da Vinci 2011–2014, PO WER 2016/2017 and Erasmus+ 2014–2021 projects. Total amount of co-funding was EUR 852 811,00 (PLN 3 581 805). A unique achievement of the school was obtaining in 2016 a VET Mobility Charter in Erasmus+ Programme; at that time only 9 facilities in Poland had the charter. The Erasmus+ VET Mobility Charter aims to encourage organisations with proven track records of organising high-quality VET mobility for learners and staff to build their European internationalisation strategies. The school was also awarded the title of Złota Szkoła – Golden School in 2019 and Srebrna Szkoła – Silver School in 2020, which is evidence of high quality of education provided by Zespół Szkół Drzewnych i Ochrony Środowiska. www.zsdios.internetdsl.pl

Zespół Szkół Drzewnych i Ochrony Środowiska w Zwierzyńcu (fot. J. Cabaj)
Complex of Wood Industry and Environmental Protection Schools
in Zwierzyniec (photo by J. Cabaj)

ZSDiOŚ w Zwierzyńcu otrzymało tytuł Złotej Szkoły 2019 i Srebrnej Szkoły 2020 / The school received the title of Golden School of 2019 and Silver School of 2020

Zespół Szkół nr 2 im. dr. Zygmunta Klukowskiego w Szczeczeszynie to szkoła z wieloletnią tradycją w kształceniu zawodowym, którą założyli dr Zygmunt Klukowski i Jan Kot. Swoją działalność rozpoczęła w 1946 r. jako Publiczna Średnia Szkoła Zawodowa. Jej siedziba znajdowała się w kompleksie klasycystycznych budynków (część północna) z początku XIX w. należących do Zamoyskich. Obecnie siedziba szkoły znajduje się w budynkach należących do zabytkowego kompleksu Ordynacji Zamoyskich. W skład Zespołu Szkół nr 2 wchodzi: Technikum, Technikum Mechaniczne, Liceum Ogólnokształcące im. Zamoyskich oraz Branżowa Szkoła I Stopnia. Szkoła od 2013 r. oferuje uczniom technikum i branżowej szkoły I stopnia liczne praktyki zagraniczne oraz staże zawodowe, dzięki którym uczniowie podnoszą swoje kwalifikacje zawodowe i konkurencyjność na rynku pracy. Kwota dofinansowania wynosiła 139 825.00 euro oraz 589 374,16 zł. Realizowane były następujące projekty: Leonardo da Vinci, Erasmus+ oraz PO WER. Młodzież bardzo aktywnie uczestniczy też w wolontariacie, m.in. podczas Festiwalu „Szczeczeszyn – Stolica Języka Polskiego”. Co roku wydarzenie to cieszy się ogromnym zainteresowaniem miłośników poezji, książek, pasjonatów kultury i sztuki, a splendoru dodaje mu miejsce, które ma bardzo bogatą tradycję i historię. Warto pamiętać, że tereny szkoły stanowią właśnie centrum urokliwego miasteczka festiwalowego, malowniczo usytuowanego nad rzeką Wieprz. (www.zs2szczeczeszyn.internetdsl.pl)

Zespół Szkół nr 2 im. dr. Zygmunta Klukowskiego – The Zygmunt Klukowski Complex of Schools No 2 in Szczeczeszyn is a school of long tradition, which was established by Zygmunt Klukowski and Jan Kot in 1946 as Publiczna Średnia Szkoła Zawodowa – Public Vocational Middle School. At first it was located in a complex of classicist buildings (northern part) dating back to the beginning of the 19th century and belonging to the Zamoyskis. At present the school is located in the buildings belonging to the historical complex of Ordynacja Zamoyska. The complex of schools comprises a technical school, a mechanical technical school, the Zamoyskis' Secondary School of General Education and the 1-st degree trade school. Since 2013 the school has offered the students of technical and trade school internships abroad and work as trainees, thanks to which the students can improve their vocational skills and find it easier to get a job. Total amount of co-funding was EUR 139 825.00 and PLN 589 374,16. The projects under the following programmes were implemented: Leonardo da Vinci, Erasmus+ and PO WER. Students also eagerly volunteer to take part in other projects, such as Festiwal „Szczeczeszyn – Stolica Języka Polskiego” – “Szczeczeszyn – Capital of Polish Language Festival”. Every year many enthusiasts of poetry, culture and art as well as book lovers come to Szczeczeszyn to take part in the festival. (www.zs2szczeczeszyn.internetdsl.pl)

Budynek szkoły w Szczeczeszynie, 1945 r. (ze zbiorów P. Pietrykowskiego)
School in Szczeczeszyn, 1945 (photograph from P. Pietrykowski's collection)

Obiekt obecnie (zdjęcie na górze fot. J. Cabaj, zdjęcie poniżej fot K. Seroka)
The building at present (photo at the top by J. Cabaj, photo at the bottom by K. Seroka)

Starostwo Powiatowe w Zamościu
ul. Przemysłowa 4, 22-400 Zamość
www.powiatzamojski.pl, e-mail: starostwo@powiatzamojski.pl

Opracowanie tekstu/Text: Starostwo Powiatowe w Zamościu, Lucyna Cabaj

Tłumaczenie/Translation: Małgorzata Linek – tłumacz przysięgły

Zdjęcia/Photographs: Jerzy Cabaj, Paweł Marczakowski, Piotr Wiśniewski, Agnieszka Jakubowska,
Krzysztof Wojciechowski, Klaudia Wiśniewska, Katarzyna Seroka, Małgorzata Sykała,
Krzysztof Kurzępa, Dariusz Bojar, Małgorzata Bielecka, Małgorzata Grabek

Mapa powiatu/County map: Edward Słoniewski

W publikacji wykorzystano zdjęcia archiwalne ze zbiorów

Pictures from the following sources were used in this publication

Archiwum Zamojskiego w Zamościu (AZ), Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Lublinie Delegatura w Zamościu (WUOZ DZ), Muzeum Zamojskiego w Zamościu (MZ), prywatnych: rodziny Skurów (rS), J. Braneckiego (JB), Marii Pastuszek (MP)

Wydawca/Publisher

Wydawnictwo Fotpress, ul. Peowiaków 80/29, 22-400 Zamość, www.fotpress.pl, e-mail: fotpress@gmail.com

Wydano na zlecenie/Publishing ordered by

Starostwa Powiatowego w Zamościu / Starostwo Powiatowe in Zamość

Druk i oprawa/Printing and binding

Białostockie Zakłady Graficzne SA www.bzgraf.pl

Bibliografia/References

Zamość i Zamojszczyzna w dziejach i kulturze polskiej. Red. Kazimierz Myśliński. Zamość 1969

Banasiewicz-Szykuła Ewa, Niedźwiedź Józef i in.: Dzieje miejscowości gminy Łabunie powiat zamojski. Łabunie 2010

Bondyra Wiesław, Lorentz Ewa i in.: Dzieje miejscowości gminy Zamość. Zamość 2010

Zdjęcie na okładce/ Cover photograph

Lasy Roztoczańskiego Parku Narodowego (fot. P. Marczakowski)

/ Forest in the Roztoczański National Park (photo by P. Marczakowski)

ISBN 978-83-65111-29-6

Zamość 2020

ISBN 978-83-65111-29-6